

el tartago: *Italice, cacapuzza: Gallice, espurge: Germanice, Springkraut/Springkõner.*

Enarratio 167.

Lathyris, cataputia minor.

NOTA lathyris est herba, officinis cataputia minor dicta, cuius grana uiginti potentissime pituitam purgant, & illis rustici pro subducenda aluo frequentissime in Hispania & Italia utuntur: & de illius natura Galenus lib. 7. de Facult. simpl. medic. ita dixit: Et succo & purgatoria uithymalum refert, nisi quod semen appareat dulce, licet maxime sit purgatorium.

DE PEPLO.

Græce, ψινδο: Latine, peplum, esula rotunda: Hispanice, mala lecheyerua: Lusitanice, maleitas herua: Italice, esola ritonda: Gallice, reueille mantin des uignes: Germanice, Klein hundsmilch.

Enarratio 168.

Peplos. Peplum. Malum lac

NASCITVR peplos siue peplum, in uineis, prope uias, & in hortis folio paruo, simili rutæ, ex quo lac emanat apprimè purgans, & ea de causa, Lusitani & alij Hispani, herbam istam malum lac appellat, quam pharmacopolæ rotundam esulam uocant, & de eâ Galenus libro octauo de Facultatibus simpl. medic. ita tradit: Succum habet similem tithymalis, quum in alijs, tum quia purgat ceu illi.

DE PEPLIO.

Græce, ψινδις: Latine, peplion, peplis.

Enarratio 169.

Peplion. Peplis.

NASCITVR peplion non multum absimile à peplo, prope mare, & alia uaria loca, folio rotundo aliquantulum circinnato: caule uero subrusto lactis liquore pleno, de cuius uiribus, Galenus citato loco, ita inquit: Etiam fruticulus hic succum habet ut tithymali, ualidumque, non tamen admodum utilem, radix eius uidetur superua canea, semen utile est, & fluctentum pepli semini similiter purgans.

DE CHAMAESYCE.

Græce, χαμαίσυνη: Latine, chamaesyce, peplum minus, ficus terrestris.

Enarratio 170.

NASCITVR Chamaesyce ubique herba parum à peplo, præterquam

paruitate different, qua de causa, minus peplum appellari meretur, de qua Galenus lib. 8. de Facul. simpl. medic. ita inquit: Chamæsyce abstergendi simul & acrem uim possidet, itaque acrochordonas & myrmecias caules eius teneriores intriti, quicq; ex eis profluit liquor, auferunt, cum melle crassas oculorum cicatrices detergunt: hebetudine uisus à crassitie ortam, adiuuant: sicuti & suffusionū principia. Hæc Galenus. Verum caue tu lector candidene decipiaris, quia chamæcissos longe alia est herba, quam chamæsyce, ut ex capite 127. deprehendere potes.

Chamæsyce ficus terrestris.

DE SCAMMONIA.

Græce, *σκᾶμμωνία*: Latine, *scammonion, scammonia, colophonium*: Vulgo *scammonea*.

Enarratio 171.

SATIS nota scammonia est, basis & calcar omnium soluentium medicamentorum, quæ coroneo cocta, diagridium dicitur. Est enim scammonia, siue scammonium, succus siue liquor radice uolubilis cuiusdam, quæ in Asia, Mysia, & Syria, ac Iudæa nascitur, quanquam in Apulia, non potestremæ notæ proueniat: quæ uero ex Asia affertur scammonia primatum obtinet: Syriaca uero non ita bona est. Cæterum, bona scammonia ut dicitur, has notas habeat necesse est. Locus sit scammonia oportet, pellucida, fungosa, taurino glutini colore similis: ut tenues habeat discurrentes lineas lingue admota lactescat: ultimo loco signum hoc collocandum est, scilicet ut admota lingue albescat, lactescatue, quia & adulterinæ permixtæ liquoris lactariæ herbæ. Illud quoque eueniat, ut testatur Dioscorides, quod in præsentia animaduertant pharmacopolæ uelim, ne sic hoc tantum contenti signo, in bona eligenda scammonia decipiantur: nam quum eam sputo madefaciunt, & in lac uerti uident, illico optimam esse asserant, quum tamen per se signum hoc solum fallax sit: cæteris uero notis adiunctum, uerissimum. Proinde hoc ante oculos habent decet, quum nullum hodie sit medicamentum quo frequentius utantur, quam scammonia, cuius optime & Asiaticæ Dioscorides, ad scriptulos quatuor concedit, imò ipsius drachmam unam simul cum duobus scriptulis nigri ueratri, & integra aloës drachma, ad optimam obtinendam purgationem tribuit. Hodiernæ uero & communioris scammonie, decem uel ad summum quindecim grana, efficacissime purgant: unde satis percipitur hanc adulterinam, & lacte liquoræue tithymali permixtam esse: sed scammoniam & alia similia medicamenta per se absque correctione ulla ægrotantibus dare peritus medicus cauere debet, qualia sunt helleborus, colocynthis, euphorbium, esula

Scammonia.

laureola, tithymalorum septem genera, & alia plura, quæ non solum homines, sed etiam bruta enecant, de quibus Galenus semper quum loquitur, inquit: Purgantium omnium medicamentorum naturam corporum quæ purgantur naturis contrariam esse, quod minime benedictis medicamentis conuenire certum est, ut casisæ fistulari, mannæ, thamarindis, passulæ Corinthiacis, myrobalanis, rhabarbaro, syrupo rosarum solutiuo, syrupo uiolaceo solutiuo, sene, & alijs similibus, quæ impropræ medicinæ dicuntur. Cæterum, unum in præsentibus non præteribo, quod Actuarius memoris commendauit, dignum sane ut omnes medici præ oculis habeant, scilicet quod scammonia iuribus & brodijs miscenda non sit: ita enim inquit ille: Scammonium non censeo iuribus inferendum, quod experientia compertum est, id cum ipsis conciliari non posse, quod hodierni medici animaduertant suadeo, ut non scammonium aut pilulas iuribus eliquatas in potu tradant, quum inde multis mors subsequatur: ut Venetijs uidimus & Ferrariæ in Samuele Abarbanelio, qui ob epotas sic pilulas uitam cum morte commutauit.

Purgantia medicamenta naturæ humanæ contraria.

Scammonia iuribus & brodijs miscenda non est.

Samuelis Abarbanelis mors.

DE CHAMAELAEA.

Græce, χαμαελαια: Latine, oleastellum, mezereon, chamaelæa, leoterræ: Vulgo, mezereon.

Enarratio. 172.

Chamaelæa mezereon est. CHAMAELAEA officinarum mezereon est, planta circulatoribus, & pseudo medicis familiaris, qua corpora exsoluendo excarnificant, ex ea uero pharmacopole pilulas parant, quibus medici ascite morbum propul-
sant. Caueat tamen lector, ne pro chamaelæa chamaeleontam intelligat: de chamaelæa uero ita tradit Galenus lib. 8. de Facultatibus simplicium medicamentorum: Chamaelæa uincetem habet qualitatem amaram, quare admodum sordida ulcera, & quæ maximis inducuntur crustis, purgare cum melle est potens.

Chamaeleonta.

DE THYMELAEA.

Græce, θυμηλαια: Latine, thymelæa: Hispanice, thoruisco: Italice, pepe montano: Gallice, thymelæa, Germanice, Kellers halp.

Enarratio. 173.

Thymelæa EST thymelæa planta nobis satis cognita, uirgas singulares, & plures, cubitales, à radice mittens, quarum cortices proligandis scopis & fascibus

lis deseruiunt, in quibus folia chamælgæ sunt, sed iniora, lentisci figuram imitãtia: nam huic fructus piperis magnitudine inest primo uiridis, postea uero quum ad maturitatem peruenit, ruber euadit, & quo perdices & auicule auidissime uescuntur: & ea de causa, rustici Hispaniarum, singulis annis, prope infinitas, dixerim auiculas hoc semine, curuatis uirgis & quibusdam lineis dispositis uenantur: Ob magnam enim quam thymelga cum chamælgæ siue ræzereonc habet similitudinem, multi chamælgæm mezezeon minus appellant. Est enim huius semen apprimè soluens, ut testatur Dioscorides, quod granũ cnidion dici, latius libro secũdo adnotauimus.

DE SAMBUCCO.

Græce, *ἀμύγδαλον*: Latine, sambucus, sabucus: Hispanice, sabugo, sabugueiro, caninero: Italice, sambuco: Gallice, sus, du suin: Germanice, holder.

DE EBULO.

Græce, *ἄμβλυ*: Latine, chamæacte, ebulus, humilis sambucus: Hispanice, hiez guos, indios: Italice, ebulo: Gallice, hyebli: Germanice, attich/oder niderer holder.

Enarratio. 174.

ARBORE SCIT sambucus ubique ex umbella flore albo & odorato, *Sambucus* ex quo aqua per campanam extracta, ac fronti applicita, capitis dolores mitigat, non minus quoque succus ex cortice radicis expressus potentissime uomitum prorritat, ab hydropicis aquam depellit. Ebulus uero chamæ *Ebulus* actæ, id est humilis sambucus, herbæ modo, bicubitalis altitudinis, ad summum crescit, folio amygdalino, planta in uniuersum usui medico conuenientissima, cuius radicis succus eadem præstat quæ sambuci, ultra quæ pituitam quoque iuncturis adhærentem crassam & uiscidam purgat, decoctum quoque totius herbæ pedum oedemata à longinquis morbis contracta resoluit. Cæterum, in dubium uertitur cuius temperaturæ *Sambucus* sambucus & ebulus sint: cui quæsito Dioscorides ita primo respondet, *et ebulus* eadem sambuco & ebulo uis est, siccant, adstringunt, refrigerantque & *cuius sint* aquas è corpore pellunt. Actuarius quoque libro de Compositis medicamentis, ita cum Dioscoride tradit: Sambucus & ebulus refrigerant, *re.* aquas trahunt, stomacho aduersantur: horum folia olerum more igni decocta eduntur: ad pituitam bilemque detrahendam, radicis in uino decoctæ

Auicenna.

usus, hydropicis confert. Ex quibus satis percipitur, quòd fabucus & ebulus, frigidam fortiantur temperaturam, Quibus Auicenna in oppositum est, qui lib. 2. sui Canonis, cap. 619. sambucum calidum & siccum in tertio gradu potius cõstituit. Nos uero ne in hac re à testibus contra testes discurremus, Galeni regiam uiam sequentes, quantum ab harum plantarum odore, sapore, & ipsis operationibus uenire possumus, inuenimus eas potius ad caliditatem declinare, quam frigiditatem. At quia caliditas, primum ordinẽ non superat, pro quo inueniendo opus est ratiocinatione, nonnulli frigiditas esse dixerunt, sed quòd ita se res habeat, attestatur Galenus lib. 6. de Facult. simpl. med. dicens: Vtraque potentiam habet & desiccandi & conglutinandi, nec non digerendi modicum: in his enim ultimis uerbis, Galenum illis modicam tribuisse caliditatem, quum dicat digerendi modicum potentiam habet, satis claret. Nec enim Auicenna nobis in hac re contrariatur: quum citato loco (ut mea fert sententia) non de fabuco hoc agit, sed potius de sambuco: hoc est hiasmimo, uel ut uerius dicam, de uiolis, quas Keiri Arabes appellant, ut ex suis uerbis, facile percipere quis poterit, in passiuis uero qualitatibus, potenter plantas istas exiccandi facultatem habere omnes concedunt.

DE PYCNOCOMO.

Græce, πυκνόμερον. Latine, pycnocomum.

Enarratio. 175.

PICNOCOMON & si suis lineamentis & coloribus exacte Dioscorides depingat, quæ tamen illa sit herba ignoratur.

DE APIO HERBA.

Græce, ἄπιον. Latine, radix syluestris, apios: Hispanice, una suerte de rauano syluestre: Gallice, ueraue sauvage: Germanice, erdnus.

Enarratio. 176.

Apios radix syluestris.

APIOS herba sic dicitur, quia similem pyro radicem habet, nascitur autem inter hordeum exacte Dioscoridis historiæ respondens, qua in Gallia rustici famis tempore, ut testatur Ruellius, uescuntur.

DE COLOCYNTHIDE.

Græce, κολοκύνθη. Latine colocynthis, cucurbita syluestris, coliquintida. Hispanice, Italice, coliquintida: Gallice, des colloquintetes: Germanice, wilder kûrbß / coloquint.

Enarratio 177.

COLOCYNTHIS, corrupte coluquintida hodie appellatur, officinis *Colocyn-*
 nis facis familiaris, cuius uires ac earum correctionem legito apud Me- *this.*
 suem in suis Simplicibus, Ex illa tamen trochisci parati in officinis habentur, quos *Trochisci*
 Alandach appellamus, quibus in clysteribus, contra colicos affe- *Alandach.*
 ctus, & rebelles dolores passim utimur, magno profecto iuuamento. De
 colocynthide ita refert Galenus libro septimo de Fac. simp. med. Gustu a-
 mara est, uehementerque purgatoria facultate prædita: Ipsius uirentis suc-
 cus intritus ischiadicis prodest.

DE EPITHYMO.

Græce, *ἐπιθύμω*: Latine, *epithimum*, *flos thymi*: Hispanice, *cabelhos*, *flores del thomilho*: Italice, *epithimo*: Gallice, *es-
 pithimo*.

DE ALTERO EPITHYMO.

Græce, *ἐπιθύμω ἰριγώ*: Latine, *cuscuta*, *cassuta*, *podagra lini*, *lis-
 nodera*, *amplexi caulis*, *herba capillaris*: Hispanice, *sirgo de
 raposa*, *rabo de raposa*: Italice, *la cuscuta*: Gallice, Germanice,
silztraut oder flachß seiden.

Enarratio 178.

SOLENT hicherbarum inquisitores, longas componere discepta- *Epithymus*
 tiones: quas nos prætermittimus, rem paucis, ut solemus, absoluentes. Est
 igitur epithymon, siue epithymus, crinis tanquam palliolum, thymum
 ambiens, uel potius flores thymi. Nascuntur autem potissimum capilli
 isti, tanquam inuolucrum super thymo qui easdem cum floribus thymi ui-
 res habent, & ea de causa, authores nonnunquam per epithymum flores
 thymi intelligunt, nonnunquam uero crines supercrecentes in thymo cum
 suis floribus. Nascitur epithymus iste Salmanticæ (ut cæteros sileam lo-
 cos) ad ripas fluminis Thormidis, & si recte memini, prope sacellum San-
 ctæ Mariæ dicatum: Verum, & si potissimum epithymus super thymo
 nascatur, & ea de causa epithymus quasi in thymo dicatur: super alijs ta-
 men herbis nascitur, ut tradit Actuarius uir Græcus doctissimus: nascitur
 autem in saturcia, & stœba herbis, epithymbrum inde dictū, cum reliquo
 easdem facultates habens, infirmiores tamen, de quo Galenus libro sexto
 de Facult. simp. med. inquit: Epithimum thymi facultatem habet ad om-
 nia efficacius; exiccat & calfacit in tertio gradu, Mesue uero tractatu suo de

Epithymo educit melancholiam. Simplicibus, postquam de eorum multa secundum Galeni doctrinam dixit ita quoque de illius uiribus tradidit, inquit: Prærogatiua habet educere super omnibus solutione educentibus melancholiam, educit enim sine molestia & facile, curat melancholiam morbum, epilepsiam, & timorē, imo omnes morbos à melancholia ortum trahentes depellit, ut cancrum, lepras, scabies, quartanas, splenis oppilationes, & huius generis alios. Dosis eius in decoctione, est in potu à drachmis quinque, usque ad uiginti: & pulueris eius à drachmis tribus, usque ad septem: eius tamen usus in æstate, non adeo securus, ut in hieme est. Est & alius epithymus rubens, qui capillorum in modo absque radicibus crescit, & alijs obuoluitur circumligaturue plantis, præcipue lino, & ea de causa, podagralini appellatur, quam Plinius cassutam aliquando nominare non dubitauit, quanquam libro uigesimo sexto, cap. 8. illum quoque inter epithymi genera commemorat, Cæterum falluntur Eurit. Cordus, Otho Brunphelsius, ac Manardus, credentes cuscutam androsacem esse. Est enim androsaces herbula super saxis & lapidibus nascens, quam semel apud Antonium Musam Brasauolam, anno millesimo quingentesimo, quadragesimo quinto, die uero uigesimo Octobris uidi, quæ à cuscuta multum abest, & albisima ac tenuissima fila, ueluti capillos, super saxo habebat, ut suo diximus loco: Habet autem cuscuta easdem cum primo epithymo uires, quæ quoque icoris obstructiones aperit, & sanguinem mundificat.

Epithymus alter cuscuta est.

Multorum error. Androsaces cuscuta non est.

DE ALYPO.

Græce, ἄλυπος. Latine, alypon, alypia, turbit album, turbit Orientale: Vulgo, turbit di Levante.

Enarratio 179.

Alypon Turbit album est. ACTVARIVS libro de Compositis medicamentis ubi de triphera minori agit, inquit Alypum turbit album esse, quod ex Orientali plaga ad nos aduehitur, habet enim huius semen uim bilem atram purgandi, rardixuero pituitam, de qua Paulus Ægineta libro septimo suæ medicinæ, ita dixit: Alypi semen bilem atram per inferiora purgat, pari epithymo mensura sumptum cum sale & aceto, uerum tamen intestina leniter exulcerat. Item capiteo quo medicamenta atram bilem purgantia describit, inquit: Alypi semen inferius atram purgare bilem, pari epithymo mensura cum sale & aceto, dictum est, intestina uero, si fidem Dioscoridi accommodamus, leniter exulcerat. Est uero meo iudicio, quæ nunc alypias uocatur: exhiberi debet in mulla.

DE EMPETRO.

Græce, *ἔμπετρον*: Latine, *empetron*, *calcifraga*: Germanice, *Steinraut*.

Enarratio 180.

Empetri historiam tam succincte narrauit Dioscorides, ut quæ illa sit *Empetron* herba: difficile sit addiuinare: olim uero quum apud Anthuerpienses agebam, apud quos, magna diligētia, simplicia medicamenta inuestigabam, Cornelius medicus Anthuerpiensis mihi herbam cespitosam, sapore sal- *Cornelius medicus Anthuerpiensis.* sam, prope mare nascentem, obtulit, quam empetrum esse contendebat: Nam & pastor qui illam ad eum attulerat, iure iurando affirmabat, oues quum male haberent, ad illam tanquam ad certum salutis asyllum confu- gere: cuius esu munitæ, morbum propulsabant, & immunes manebant: Interpositis uero postea nonnullis annis, eundem Cornelium huius herbæ memoriam fecisse cōperi, præcipue, in quadam epistola quam cōmentarijs Hieremiæ Triuerij, Louaniensis medici, uiri doctissimi super Aphor. affi- *Hieremiæ Triuerij super Aphorif. scripsit.* xit, & de ea ita dixit Galenus, Ad solas purgationes esse uidetur commo- dum, bilem ac pituitam educens, iuuat tamen ad alia gustu salsum existens.

DE SYLVESTRI VITE.

Græce, *ἀμπέλῳ ἀγρία*: Latine, *uitis sylvestris*: Italice, *dasne*: Germanice, *Speckreben*.

Enarratio 181.

DICITUR Vitis agrestis planta hæc, ob id tantum quia racemosum *Vitis agre- fructum rubrum, uitis instar gerit, quum tamen figura & uiribus multum- lis.* ab agresti uite differat: folia enim huic non uitis sed solani potius sunt, uires uero calidissimæ causticæ ac depilatoricæ, quibus de causis mulieres Italiae, & Hispaniarum huius plantæ fructu, pro rubricandis genis maxime utuntur. At uera uitis sylvestris, tantum abest, ut solani folia habeat, ut ea potius uitis sint, quibus non caustica aut adurens, depilatoria uis inest: sed frigida potius & constringens: de hac uero de qua agimus, ita refert Galenus libro sexto de Faculta. simplicium medicamentorum: Racemi eius extergēdi uim possident, ac proinde cutis extremæ ulcera purgare possunt, sed astringentem quandam sortiuntur extrema germina, quæ & sale condiri assolent, Hæc Galenus. Hodie uero Itali, præsertim Anconitani, eius asparagis turionibus dictis maxime utuntur.

DE VITE ALBA.

Græce, *ἀμπέλῳ λευκή*: Latine, *ampelos leuce*, *uitis alba*, *bryonia*,

*Hispanice, la anorca: Italice, zucca saluatica: Gallice, du feu
ardant, de la couleuree, Germanice, schmerwurz.*

Enarratio 182.

Vitis alba DICITVR *Vitis alba*, à seplasiarijs hodiernis, *bryonia*, cuius ra-
Bryonia. dix crassa alba in usu medico est, de qua Mesue tractatu de Simplicibus,
Alfescera sub alfescera mentionem fecit, Galenus uero libro sexto de Fac. simpl. me-
Mesues dic. ita de ea tradit: Prima huius germina uere edi solent, edulium propter
bryonia est astrictiōem uētriculo acceptum: Ceterum subamaram & modice acrem
astrictiōem possident: quare & urinam modice cient: At radix & abster-
gentem & desiccantem uim habet, & moderate calidam, quamobrem &
lienes induratos liquat epota, cum ficubusque posita foris, psoram & le-
pram sanat. Porro fructus eius, racemi speciem præferens, ijs qui coria de-
psant est utilis.

DE VITE NIGRA.

*Græce, ἀμαρὰ ἢ μάραρο: Latine, ampelos melæna, uitis nigra,
uua tamminia: Hispanice, Lusitanice, congorca: Italice, tamar-
ro: Gallice, espece de couleur, ayant les racines & semētz noirs:
Germanice, wald reben/ lynen/ oder lenen.*

Enarratio 183.

Vitis ni- HÆC illa planta est, cuius fructum, uuam tamminiam appellamus, &
gra. ex qua quoque cauliculi asparagorum modo, pro uictus usu colliguntur,
Vua tam- quam Lusitani reliquique Hispani sua uoce, congorcā, id est quasi uitē al-
minia. bā appellānt, uocant enim ut dixi, uitē albā, norcā, hanc uero co-
norcā, & corrupte congorcā, quæ omnia ad Galeni mentem nomina-
ta sunt, ut mirer Lusitanos hucusque rerum nomina tam incorrupta & ad
Græcorum & Romanorum mentem, reseruaata habeant, ita enim Galenus
citato loco tradit: Vocatur autem hæc uitis nigra, proprie bryonia, prædi-
ctæ ad omnia similis, nisi quod imbecillior.

DE FILICE.

*Græce, ἄσπλην: Latine, pteris, filix, filix masculus: Hispanice,
fechos yerua: Lusitanice, feitos, macho: Italice, il felci maschio:
Gallice, feuchiere: Germanice, waldtarn memlin.*

DE FILICE FOEMINA.

Græce, ^{ἡνύπερις}: *Latine*, *thelypteris*, *foemina filix*: *Hispanice*, *sechos hiembra*: *Italice*, *il felci femina*: *Gallice*, *ut supra*: *Germanice*, *waldsarn weiblin*.

Enarratio. 184. 185.

FILIX tam masculus, quàm foemina, ubique crescunt, De quibus Ga *Filix*
lenus lib. 8. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Radix eius latum lumbricum
perimit, si in melicrato pōdere drachmarū quatuor bibatur. Quare ipsam
partum uiuum necare, mortuum autem expellere, non est mirum, siquidē
amara existit, paulum q̄; astrictionis obtinet, unde ualide ulcera desiccant, ci-
tra morsum tamen, cui similem uim habet Thelypteris.

DE POLYPODIO.

Græce, ^{πολυπόδιον}: *Latine*, *polypodium*, *filicula*: *Hispanice*, *fi-
lipodio*, *polypodio*: *Italice*, *polipodio*: *Gallice*, *du polypode*: *Ger-
manice*, *Engelsüß*.

Enarratio 186.

NOTA Polypodij radix officinis est, cuius folia pennata, filicis modo *Polypodi-
um.*
sunt, & ea de causa, à Romanis Filicula dicitur: nascitur autem optimum
polypodium in quercibus, qua de causa, à medicis continuo quercinum
in suis compositionibus describitur: quod uero super lapides nascitur, nō
ita bonum est, humiditatem enim superfluam indigestam (ut Mesue tradit) *Mesue.*
gignentem in corpore uentositatem, & subuersionem, ac nauseam possi-
det: Imò de omni polypodio tradit idem Mesue, corpora maxime exte-
nuare, desiccare, ac ea ad nauseam & subuersionem trahere: quę Manardus *Manardus.*
Ferrariensis non ferens, cōtra Mesuem insurgit, dicens magis credendum
esse Auerrhoi dicenti polypodium esse securam medicinam, & epithymo
meliorem, quàm Mesue uel Plinio, qui ab eo stomachū ostendi affirmant.
Est enim Polypodium calidum in primo gradu, ut eius indicat sapor. Cu *Polypodij
calidum in
primo gra-
du.*
ius dosis ad integram unciam est, de quo Galenus lib. 8. de Facul. simp. me-
dic. ita inquit: Dulcem simul & austeram uincem obtinet qualitatem,
ut facultatis sit citra morsum admodum exiccantis, & ut tradit Mesue, so-
lutione educit choleram nigrā, cum facilitate, & phlegma grossum, & mu-
cilaginosum, & materias iuncturarum, & confert colicę secundum omnē
modum administrationis eius, & duricię splenis, & proprie cum epithy-
mo, & sale Indico, & confert ad melancholicas febres, & proprie cum a-
qua mellis, & sanat scissuras quę sunt in manibus.

DE DRYOPTERI.

Græce, *dryopteris*: Latine, *dryopteris*, *filix quercus*, *filix quercina*: Hispanice, *sechos de sobre*, *el robre*: Italice, *felce di quercia*: Gallice, *feuchiere de chesne*: Germanice, *eichfaru*.

Enarratio. 187.

Dryopteris.

DRYOPTERIS, filix in quercubus nascens est, folio parum inciso; radicibus implexis, hirsutis, dulcibus cum quadam acerbitate, uel ut tradit Galenus, dulcis, acris, amara, & in radice etiam acerba existit: habet autem facultatem putrefaciendi, proinde pilis glabram cutim efficit.

DE CNICO.

Græce, *cnicos*: Latine, *cnicos*, *cartamus*, *crocus sylvestris*: Hispanice, *alacor*, *acafran del horto*, *cartamo*, *semente de papas gaios*: Italice, *cartamo*, *saffarano* Saracinesco: Gallice, *saffran* *Jauluaige*: Germanice, *wilder garten saffran*.

Enarratio 188.

Cartamus.

Cartami
temperatu
ra.

CARTAMI semen, in usu medico habetur, & ex eo conditum quoddam in rotulis ad mentem Guidonis, pharmacopoliorum seplasiarum componunt, de quo Galenus lib. 7. de Facult. simpl. medic. ita inquit: Cnici semine duntaxat ad purgationes utimur, estque tertii ordinis excalfaciens, si quis foris eo uti uolet. Mesue uero illum potius calidum in primo ordine constituit, siccum uero in secundo, & ut tradit solutione educit phlegma per uentrem & uomitum, & similiter aquositates, & ualet ad ægrotudines ex eis, sicut est colica, & clysterizatus ualet similiter, & mundificat pectus & pulmonem, & proprie lo hoc prædictum, & alij modi administrationis eius, & clarificat uocem, & similiter oleum ipsius, & usus ipsius in spermate augmentum efficit: flos uero eius cum aqua mellis remouet icteritiam, dosis eius à drachmis quatuor, usque ad aureos quinque, & floris eius, à drachma una, usque ad aureos duos.

DE MERCVRIALI.

Græce, *mercurialis*: Latine, *linozostis*, *Mercurialis*: Hispanice, *mercuriales*, *yerua*, *urtigua muerta*: Italice, *mercorella*: Gallice, *Mercuriale*: Germanice, *Bengel frant*.

Enarratio. 189.

FREQUENTI in usu clysteriorum, Mercurialis tam mascula quam *Mercurialis* foemina hodie uenit, de qua Plinius abunde lib. 25. cap. 5. dixit. Cæterum à *lis*. nobis syrupus de succo mercurialis excogitatus est, quo bilem & aquosos humores absq; noxa ulla, quatuor unciarū pondere, euacuamus. Fit quo- *Syrupus de succo Mercurialis* que extenellis mercurialis cauliculis, pessulus, qui oris matrici admotus mensis & secundas prouocat: familiare enim apud Hippocratem remediū *lis*. est, ut libro de Natura muliebri, & de morbis muliebribus comprehenditur. Galenus porro libro septimo, de Facul. simp. m. edic. ita inquit de lino- zofide: Ea utuntur omnes ad subductiones alui duntaxat, quanquam etiā admota, ualenter digerit.

DE CYNOCRAMBE.

Græce, *κυνόκράμβη*: Latine, cynocrambe, canina brassica, mercurialis canina: Hispanice, uerca perruna: Italice, mercorella canina: Gallice, mercurielle de chien: Germa. wildbengelkraut.

Enarratio. 190.

CYNOCRAMBE, id est canina brassica, ea est herba, quæ mercurialis folia habet, & prope fossas, muros, & uias nascitur, altitudine duorum & *Canina brassica. Ruellius errat. Herba spermaria. Vuluaris.* trium cubitorum. Quapropter errat Ruellius, quum cynocrambem atriplicem syluestrem esse credidit, quum Dioscorides capite de Atriplice, de domestica & syluestri sermonē habuit. Est præterea alia herba atriplici syluestri æqualis quæ fricata semen genitale redolet, & ea de causa, spermaria herba appellatur. Huic quoq; altera similis est herba, Vuluaris dicta, quæ fricata ac manibus tractata, foetidum & putidum ex se expirat odorem, qualem ex putidis piscibus salitis & inueteratis attolli nouimus. Soluunt autem omnes istæ herbæ, & matrici auxiliantur male affectæ.

DE HELIOTROPIO MAIORI.

Græce, *ἡλιότροπον μέγα*: Latine, heliotropium maius, Herba cancri, solaris herba, scorpiurus herba, uerrucaria maior: Hispanice, torna sol, yerua de las uerrugas: Italice, herba de ippori: Gallice, uerruaria.

DE HELIOTROPIO MINORI.

Græce, *ἡλιότροπον τὸ μικρόν*: Latine, heliotropium minus, solaris minor, uerrucaria minor.

Enarratio. 191. 192.

Heliotropium. QVI Chalendulam heliotropium hoc esse credunt, miro comprehendunt errore, quum chalendula (ut dixi) chrysanthemum est, cuius flores caudæ scorpionis minime respondent. Dicitur uero heliotropium, herba verrucaria. **Verrucaria.** cancri, ob duo: Primo, quia florem similem caudæ cancri possidet: Secundo quia mirum in modum cancri, & ulceribus malignis, cancerosis uè auxilium præstet: minor uero uerrucaria, ita dicta, quia semen uerrucarum similitudine habet. Prope lacus, & stagnantes aquas nascitur: quam simul cum prima, Antuerpiæ mihi monstrauit Christiernus Morciensis, singularis doctrinæ uir, & qui Parrisijs publice Mathesin profitebatur: quæ nos, quum Antuerpiam ueniret, ut inde in Daniã nauigaret, per quatuor menses remorati sumus, à quo multa & præclara didicimus, una cum Iodoco Valareo uiro Antuerpiensi, trium linguarum peritissimo, & cuius industria hodie Quintus Calaber Latinus legitur, ut plura alia taceam opera, per hunc doctissimum uirum composita: aderat quoque eo tempore nobiscum Hieronymus Lusitanus medicus, qui hodie apud Indos, regis Lusitanix mandato, magna cum gloria artem medicam exercet, simul etiam præclaro uiro illi Christierno, discipuli facti sumus.

Christiernus Morciensis.
Iodocus Valareus.
Hieronymus Lusitanus medicus.

DE SCORPIOIDE.

Græce, σκορπιουειδης: Latine, scorpioides.

Enarratio. 193.

Scorpioides herba. SCORPIOIDEM quoque apud Belgas uidimus, folio minoris heliotropij, semine scorpionum caudæ persimili, unde nomen traxit. Nō est scorpioides chalendula, ut multi putarunt, sed de scorpioide ita tradit Galenus, lib. 8. de Facult. simpl. med. exalfacit ordine tertio, desiccac secundo.

Finis Libri Quarti.

IN DIOSCORIDIS ANAZAR

BEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVIN-
tum, Enarrationes Doctoris Amati Lusitani Medici in
Italia præstantissimi.

De Vite uinifera: Germanice, weinreben.

Enarratio Primi Capituli.

VITIS planta Baccho, siue Libero, Noe patri dicto, dica- Vitis.
ta, ubiq; uulgatissima est, ex qua uua pendunt, & ex illis
diuinus ille liquor, uinum dictum paratur: frigida enim
omni ex parte uitis est, cuius capreoli comesti stomacho
calido magnum prebent oblectamentum, & ex illis, nos
ante agrestæ ortum, succum cum aqua rosacea extrahere
facimus, quo pullos gallinaceos, uice agrestæ, principibus & dominis, co-
medant consulimus. Porro, aqua ex uite amputata, destillans, ueluti quo-
que cõcretum gummi, urinam cit, & faciem pulchram reddit. Vitem quo-
que siccam, sarmentum præctici appellant, quo ignito, cauterij uice, uerru-
cas extirpare solemus, & illius cinis, unguentis præcipue ad morbum Gal-
licum facientibus, non minus ac thamarisci miscetur.

De Labrusca.

Enarratio 2.

CAPITE quinto sequenti lege de Oenanthe.

De Uuis: Germanice, weintraub/weinbeer.

Oenanthe.

Enarratio 3.

RECENS uua collecta, ac rosido humore madefacta, & comesta, sto- Uua.
machum turbat, & aluum subducit, pensilis uero, in qua maior humoris
sui pars exaruit, optima est, & in optimum uertitur nutrimentum: ab uua
tamen nutrimentum acquisitum, facile euanescit, ut recte admodum me-
minit Galenus, exemplum à pinguibus uinearum custodibus desumens.
Ceterum inter hergos fructus, uua primatum obtinet, secundum locum,
ficus habet.

De Vuapassa: Germanice, meertreiblin.

Enarratio 4.

VVA passa, siue Sole extecata, magnopere à Galeno laudatur, præcipue Vuapassa.
pro pectoris ac iccoris affectionibus, modo absque seminibus in cibo de-

eur: nam semina siue interna grana sua pectus constringunt, & obstructions parant, qua de causa Gal. lib. 7. de Comp. medic. secundum locos, cap. 2. in suis arteriacis, ad thoracis morbos, cōpositis, passas exacinarī iubet, suadetque earum carnem tantum comedendam, id quod libro octauo sequenti prædicti uoluminis, corroborat dicens: uuas passas ad thoracis & iecinoris affectus, specifica uirtute quadam, uel ut aiunt à tota substantia, ualere modo à granis & seminibus suis exacinas patiens comedat. Quibus Gal. uerbis Alexander Trallianus subscribit, ueluti Aërius, qui passas uuas seminibus repurgatas, peculiare iecinoris alimentum esse tradit, à quibus Auicenna sumens Fen decima libri tertij, inquit: Uua passa à tota substantia iecori conuenit, suple tu, seminibus mūda, exacinata dicta. Quo factum est, ut medici hoc tempore, summo consilio, uuam passam Corinthiacam, absque semine natam ægrotis concedant, quæ ieiuno stomacho sumpta, prius aqua uel uino mersa, trium unciarum pondere, aluum mouet, & purgat; quæ uero seminibus ornatur uua passa, stomachum roborat, ut testatur Gal. lib. de Facile parabilibus, eo præcipue capite, quo de capitis dolore obuini potum orto, agit, ubi animaduertendum est, quod uua passa ante cibum, ut corpus moueat, absque seminibus comedi debet, ut uero stomachum roboret, cum illis: à cibo uero, cum granis & semine integera edi debet, nam & stomachum roborat, & aluum subducit, ut de cotoëcis & pyris, austerisque fructibus Galenus historiam enarrat,

*Passa Corinthiaca
aluum purgat.*

De Oenanthæ: Germanice, wildreben.

Enarratio 5.

*Filipendula
œnânthe est
Oenânthela
brusca est.* EST œnanthæ, ut alibi diximus, & Secretarius Florētinus ignorauit, ea herba, qua in filipendulam pharmacopolæ appellant, nunc uero, œnanthæ fructus est uitis syluestris florescentis, quem officinæ labruscam uocant, sua natura, constringentem, stomacho conducibilem: qua de causa inter medicamenta stomachica sæpe miscemus.

De Omphacio, id est agrestæ: Germanice, Agrest.

Enarratio 6.

Omphaciū OMPHACIUM, id est succus uuæ acerbæ, ubiq; paratur: in æreo porro uase ad Solem concretus, magno iuuamento contra oculorum nebulas, ac scabricies paratur, quo sæpe ipse usus sum. Videant tamen iuniores medici, quum agrestæ succum febricitantibus concedunt, ne plus iusto salutus sit, nam sic salutus, ut plerumque paratur, febres acuit, & corpora plus iusto sicca reddit.

De Vino.

Enarratio 7.

VINVM ubiq; suas habet laudes, quod odore, sapore, colore, digno scitur. & ut Erasmus Roterodamus, olim uiua uoce super addebat, fama: bonum enim & generosum uinum suspensa hedera non habet opus, quod contra cicutam & alia frigida uenena, meracū ac potens præstantissimum antidotum est, ut olim Angelus Politianus ad medicorum mentem exacte exposuit. Non minus quoq; uinum uinosum cenodes siue polyphorū dictum, id est multam ferens aquam, & multiferum dictum, post esum melonum, & fructuum frigidorum bibi debet, ut ex Hippocrate clare percipitur, libro de Affectionib. quum dicat: Quicumq; cibi aut flatum, aut estū, aut morsum, aut repletionem, aut tormen faciunt, a talibus liberat uinum meracū in super potatum, proinde uideant iuniores medici, Auicennæ & Arabum sectatores, qui contendunt, super similes fructus aquā potius bibi, quam uinum debere. Cæterum hic Dioscor. de Vetusis uinis primo sermonem facit, pro quo scire licet, quod uetusta uina ea dicuntur ad Dioscoridis & Græcorum mentem, quæ quindecim uel uiginti excedunt ætatis annos. Mediæ autem ætatis uinum apud illos dicitur, quod septem ad decem usq; annos cōtinet, ut hic ex Dioscoride percipitur, quum dicat: quæ mediæ ætate sunt tutissimæ bibuntur, qualia fere septimo anno sunt. Quibus uerbis Gal. subscribit lib. 7. Methodi medendi, ubi uinum sex annorum tanquam medium inter nouum & uetus laudat, quod idem fecit libro 4. de Comp. medicament. per genera: ubi de epulotico medicamento ex collectaneis Primionis agit, quum dicat: Etenim recens uinum penitiora corporis non permeat, uetus acre & mordax est, ergo ætate mediū potius est, quod plurimum intra quinque & decem annos consistit. Hæc Gal. In quibus clarissime inquit, uinum mediæ ætatis ad decennium usq; protendi. Cuius axioma, nō sic superficialitatenus ab omnibus intelligatur, uel im, quū illud ueritatem teneat in uinis potentissimis, & diu perdurantibus, qualia Hispaniarū sunt, quæ ad triginta & quadraginta annos, perdurant, & uires suas potentissimas, ac ualentissimas, seruāt, ueluti duo illa uina, quæ nobis magnificus Ant. Musa Brasauola gustāda dedit, è cellario siue cella uinaria, illustriss. ducis Herculis Estētis, quorū alterum 150 annorū erat, alterū uero ducentorū. Nam de uinis debilibus & oligophoris, id est pauciferis, nullā in dilutione aquam ferētibus, falsum esse dictū putarem, qualia sunt Gallie uina, aut Ferrariensia, aliaue Hispaniæ suspensa, sic dicta, quia in alto enascuntur, quæ per duos ad summū perdurāt annos, hanc nostram sententiam

Vinum.

Angelus
Politianus
Polypho-
rū uinum,
uel multife-
rū post fru-
ctus bibi
debet.

Taxatur
Auicenna.
Vetusinum
quale dica-
tur.

Vinum me-
diæ ætatis.

Vinum de
bile.

Nouum
uinum.

ueram esse confirmat Galen. comment. 3. in lib. Hippocrat. de Ratione uisus acutorum morborum, enarratione prima, ubi inquit, quod ætas & tempus in uinis non sunt attendenda, sub ijs sequentibus uerbis: Non enim ob tempus, inquit: uina uel iuuant, uel lædunt, sed ex propriarum differentiarum mutatione id habent, ergo quum de uinorum agimus differentijs, temporis mentionem facimus per accidens, & non proprie nec primum. Vina igitur uetusta sanitati aduersantur, modo diluta non sumantur: noua uero & recentia, corpus inflant, ægrè concoquuntur, ac grauias, & tumultuosa faciunt in somnia. Nec est quod aliquis mihi obiiciat, Teuthonas, & inferiores omnes Germanos, assuetos potu uini noui, & recentis, musti dicti, esse, quum illi non sine noxa, & corporum suorum iactura, uinum illud Rhenense recens ebibant, facillime enim à quouis morbo moriuntur, nec ad senectutem, eorum ullus immunis aut sanus peruenit, quod millies illis obieci, Hispanos nostros, & Italos aliosque externos mercatores, cum quibus Anthuerpiæ magnam contrahunt familiaritatem, à tali usu præcauendo, Porro uinum Cretense, quod ex uuis sole siccatis conficitur, hodie Maluaticum ab insula unde primo fortassis afferebatur, dicitur, potens, & generosum, quod stomachum dissolutum reficit, & uires amissas facile recuperat. At Albanum, non quod equidem putem Antiquorum, sed sic apud Ferrarienses nominatum uinum, colore album, natura frigidum, quod (in ea sententia) potētius quam aqua infrigidat: Nam aqua suis qualitatibus tantum infrigidat. Albanum uero uinum sua substantia, & præter hoc, austeritate quadam, quod uinum Galenus intelligit, quum uinum continuo febricitantibus concedat, ut Centurijs curationum nostrarum abunde diximus, ad quem locum lectorem relegamus, ut cætera quæ de uino desiderantur, ibi legat.

Vinum

Cretense.

Albanum.

De Vino melitite.

Enarratio 8.

Vinum melitites.

HODIE uinum hoc non paratur, facile tamen parari posset.

De Mulso.

Enarratio 9.

Mulsum.

NEC hoc quoque paratur hodie, quod à melitite parum differt, ut meminit Dioscorides capite superiori.

De Mulsa siue melicrato: Germanice, honigwasser.

Enarratio 10.

MVLSAM aquam, melicratam, siue hydromel, hodie aquam mellis

uocamus, quæ ex octo aquæ partibus, una uero mellis paratur: quanquam & fortior & leuior parari potest, ut libro de Ratione uictus in morbis acutis legitur.

De Aqua.

Enarratio 11.

AQVA fontana, uel fluuiatilis, pondere, ut bona sit, considerari non debet, ut recte admodum Plinius adnotat, quæ ut corpus nostrum ingredi debet ponitur, inter cæteras aquas primatum obtinet. Si uero ut elementum, ac frigida, & tenuis consideretur, pluuiialis præcipua est: proinde multi quum aquam tanquam potum considerant, eam fontanam uel fluuiatilem, summis laudibus extollunt, pluuiatilem uisuperantes, ut Plinius, & alij celebres uiri: quum uero aquam tanquam elementum considerant, pluuialem maxime laudant, ut Hippocrates & Paulus. Cæterum, de aqua & eius facultatibus, legito Galenum, lib. 1. Simp. cap. quarto, quinto, sexto & septimo.

De Aquamaris.

Enarratio. 12.

AQVA marina, dulci grauior est, & ea de causa, naues in mari securius nauigant, quam in fluuijs, ut Galenum quoque adnotasse legimus de Facultatibus simplicium medic. Verum, aqua marina clysteri iniecta, aluum expurgat, & dolores coxendicos curat, ac serpentina ulcera remouetur. Sed in præsentia, unum non prætereundum est, quod Dioscorides in fine huius capituli attingit, uidelicet, quum dicat: Verum tamen post purgationem, gallinaceorum, piscium uel esculentum ius dandum est, ad infringendam erosionis eius acrimoniam: quæ uerba intelligatis uelim, ad Hippocratis & Galeni mentem lib. 2. de Ratione uictus in morbis acutis, & libro, Quos purgare, qualibus medicamentis, & quando oporteat, ut illico post epotum pharmacum, ius gallinaceorum, uel piscium, ptisanamue, æger adsorbeat, ut eius pharmaci uis acrimoniaue infringatur debilitetur, & consequens oris uentriculi læsio ab eodem pharmaco euitetur, uel ut tradit Galenus citato libello: Assumpto pharmaco conducit mox super sorbere cremorem ptisanæ, ut qui id quod in transitu affixum, applicitumque est, abstergere, & deorsum trahere, qualitatem uero medicamenti, particulis insidentem, contemperare & inalterare possit. Est hæc ratio uiri prudentissimi propter quam prisca illi medici, tam fortia medicamenta dare ægrotantibus audebant, quia pharmaco ab ægrotante ebibito, illico cremorem ptisanæ sorbendum illi dabant, ob quem medicamentorum acredo, ueneno sitas uel obtundebantur, & à membris superioribus & non

Exponitur
Hippo. &
Galenus.

Cur medici
prisca tam
fortibus me
dicamentis
utebantur.

bilibus, ad inferiora descendebant, non uero ut hodie in sc̄i putant, & consiliator mouet, quia antiquitus aureo illo seculo, homines robustiores & maioribus uiribus præditi quam nunc sunt, erāt: quum idem nunc sit mundus qui antea erat, nec ullus immutatus stellarum ordo, ut meminit Galenus libello illo, Quod optimus medicus sit et philosophus. Sed hoc nostro tempore medici, nacti meliora & securiora medicamenta, tantum abest, ut illico post epota illa, ptisanam aut ius aliquod ebibendum propinent, ut potius absoluta purgatione, ius simplex pulli gallinae, aut ptisanam concedant, quod opus summo perē laudamus, quia quum licebit comedere, licet prius abluere, interim dum tamen pharmacum operatur, ptisanam uel alium potum amplius non dabimus, ne actio medicamenti exoluatur: ut quoque Auicenna subscribit dicens: Oportet ut potio natus non comedat uel bibat, donec medicamentum suam conficiat operationem.

De Thalassomelle.

Enarratio. 13.

Thalassomel. THALASSOMEL hodie non conficitur: facile tamen & paucis numeris parari posset.

De Aceto.

Enarratio. 14.

Acetum. ACETVM natura sua tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque est, ac constringens, ut Galenus tradit libro primo Simpl. cap. 18. 19. 20. 22. 23. 24. tenues enim & subtiles partes obtinet, quas aliquando calidas esse inquit, quum tamen capite uigesimo tertio prædicti libri, non calidas, sed potius subtiles, acutas & frigidas esse, innuere uideatur, quum dicat: Acetum non proinde quod mordax est, calidum iudicandum est, sed tenue ut aer borealis. In quibus uerbis, dicere uidetur, quod subtiliores aceti partes, quibus fit penetratio, calidæ non sunt, sed potius illis similes, quas boreas uentus possidet siccæ & acutas, ac penetrantes, minime uero calidas, ob id uero sequenti capite 24. dicit: Sed igitur fuerit, tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque acetum dixisse, omisisis super illis rationibus nimis physicis, quæque magis ad naturam rerum scrutantes attinent. Quod uero maxime constringat cap. 18. prædixerat, in quo eorum redarguit inscitiam, qui credebant acetum instar cauterij calidum esse, quia sanguinis fluxus sistere uidebant, non aduerrentes, illud non uicautica agere, sed astrictione potius & refrigeratione, ut eius indicant uerba.

Acetum cōstringit.

De Oxymelite. Oximel.

Enarratio. 15.

ET simplex & compositum oxymel hodie in officinis paratur: non tamen ad Dioscoridis citatum modum.

De Oxalme. Germanice, Lact.

Enarratio. 16.

OXALME, salmuria acetosa hodie dicitur.

De Thymoxalme.

Enarratio. 17.

EX thymo herba & aceto, thymoxalme conficitur.

De Aceto scillitico.

Enarratio. 18.

ACETVM scillinum, siue scilliticum dictum, in officinis hodie paratur non minus ac oxymel scilliticum quoque nominatum.

De Vino scillitico.

Enarratio. 19.

HODIE non paratur: parari tamen posset facillime.

De Vinis aqua marina concinnatis.

Enarratio. 20.

NVLLIBI uina hæc nostro hoc æuo parantur, ne a quoquam concinnari, nec audiui.

De Vino cotoneorum. Klittenwein.

Enarratio. 21.

EX cotoneis, cytonijs, siue cydonijs dictis, hodie cōditum saccharo uel melle concinnatur: & sine illis, quod caro cydoniorum uocatur: Vinum uero facile ex illis parari posset, non minus ac miva dicta ex illis ubique parata.

De Hydromalo.

Enarratio. 22.

NON paratur, sed paucis expensis parari possit.

De Omphacomele.

Enarratio. 23.

LOCO huius, syrupus de agresta cum saccharo paratus, in officinis habetur, quo frequentissime contra febres tertianas utimur.

Oxalme.

Thymoxalme.

Acetū scillinum.

Vinum scilliticum.

Vina aqua marina concinnata.

Vinum cotoneorum.

Hydromalum.

Omphacomele.

De Vino ex pyris.

Enarratio. 24.

Vinum ex
pyris.
Conditum
ex pyris.

VINI ex pyris & pomis, hodie in Gallia apud Hispanos conficitur: ueluti pluribus alijs locis, ex pyris porro conditum cum saccharo, cordialissimum, adiecto pauco moscho & ambaro, nobiles Hispaniarum parant.

De Vino œnanthino.

Enarratio 25.

NON paratur.

De Vino malorum granatorum. granaten wein.

Enarratio. 26.

Vinū gra-
natorum
acidorum.
Oxyfaccha-
ra.

HODIE succus ex acidis pomis granatis, uinum dicitur granatorum, quod ad arcendam sitim febricitantium in continuo usu est: Nam & saccharo succus iste ad ignem inspissatus, oxyfacchara appellatur, quæ simplex & composita quoque ornatur.

De Vino rosaceo. rosen wein.

Enarratio. 27.

Vinum ro-
saceum.

EX uino & rosis, balauftijs, & pomis cupressi, ac rosmarino, adiectis alijs constringentibus, ut myrto, galla, summitatibus rubi, lentisco, absinthio, & alijs similibus, uinum roborans membra debilia & ulceribus affecta, quotidie paratur.

De Vino ex baccis myrti.

Enarratio. 28.

Vinum ex
baccis myr-
ti.

HODIE non paratur, parari tamen consonum esset, quum magnū pluribus ægritudinibus afferat commodum.

De Vino myrteo.

Enarratio 29.

NEC hoc quoque paratur.

De Lentiscino & terebinthino uino.

Enarratio. 30.

NON parantur, imò multi terebinthum non norunt.

De Palmeo uino.

Enarratio. 31.

Palmenum
uinum.

PALMEO quodam uino Indici homines, in potu utuntur. At Turcæ quoque ex dactylis, & passis uitis alijsque rebus, potum parant, quod uinum uicē accipiunt, & eo non raro inebriantur.

*De uino ex caricis confecto.**De uino resinato.*

Enarratio 32.33.

REGIONIBVS frigidis, & ubi uina debilia sunt, & facile acefcunt, uinum hoc paratur. Vinum resinatum.

*De uino ex pineis nucibus condito.**De uino ex cedro, ac alijs fructibus confecto.**De uino picato.*

Enarratio 34.35.36.

VASIS picatis, id est pice illitis, uinum in Hispania reconditur, quod eandem uires ac à Dioscoride citatum, habere, certò crediderim.

De uino absinthite: Germanice, wermüt weyn.

Enarratio 37.

IN uniuersa Germania uinum ex absinthio nunc paratur, præcipue Mechliniæ prope Louanium, ubi sæpius illud pitissauimus. Vinum ex absinthio.

De uino byssopite: Germanice, yfop weyn.

Enarratio 38.

NON paratur.

De pluribus & ex diuersis plantis conditis uinis.

Enarratio 39.

EX pluribus quoque, & alijs uarijs nobis cognitis herbis, quarum præcipue nullam habuerunt cognitionem, Vina similiter parari possunt, ut ex euphrasia contra oculorum uitia; ex sena, contra atrabiliarios affectus; ex ligno Indico Guaiaco dicto, contra morbum Gallicum: ex radice cinarum contra destillationes, ueluti ex altera radice, nunc demum in lucem aduicta, salsa pirrilha dicta, ad prædictas affectiones. Variatione.

De uino aromatite: Germanice, hippocras.

Enarratio 40.

AD huius imitationem, Hippocraticum dictum uinum, uel claream, officinæ parant. Claream uinum hippocraticum.

De uinis, pluribus diuersisque odoramentis conditis.

Enarratio 41.

MULTA huiusmodi uina parturientes mulieres præparant.

R

De uarijs uinis ex uarijs herbis confectis.

Enarratio 42.

FACILLIME omnia hæc uini genera parari possent, quæ dubio procul rei medicæ magnum afferrent ornamentum: Multa tamen hodie, ut audio parari incipiunt, de quibus omnibus Arnaldum Villanouanum consulto, in eo præcipue tractatu, quem uinis dicauit.

De uarijs lapidibus metallicis, & primo de Cadmia: Germanice, grauer hütten rauch.

Enarratio 43.

*Cadmia
Tutia uulgaris est.*

*Tutia uulgaris non est pompholyx.
Tutia uulgaris, Cadmia est Græcorum.*

CADMIÀ, genus illud metallicum est, quod hodie Tutiam siue pompholygem omnes medici appellant: nec est quod quis miretur, quum res ita se habeat, ut ab hinc quindecim annis monstrauius, quanquam hodie quidam maxime sibi aroget, quod primo ita se rem habere inuenit. Est igitur cadmia botryitis, id est acinosa, granulosaue, ac cerulei coloris, communis tutia, quæ in æris fornacibus fit, quum enim æris fauilla sursum fertur, & ferreis trabibus, quas acestides uocari Dioscorides tradit, infideat, fit inde ut indies magis & magis augetur, & in corpus euadat, cuius infima pars, ob inessum super illis ferreis uirgis, concaua efficitur & fistulosa: nam pars superior illius, cerulei est coloris, granulosa, siue acinosa, unde Græci botryitism appellarunt, nam tota ipsa ponderosa, grauis, ac metallica percipitur: Cæterum hucusque cadmia ista in officinis pro tutia, & pompholyge, habita & recepta est, hac forsitan de causa, quia facilius eius habebatur copia, quam ueræ tutiæ: aut pompholygis, Sed quod pompholyx aut officinarum uulgata tutia, Græcorum pompholyx aut spodium non fit, uel ex hoc tantum satis percipitur, quia Græcorum pompholyx & spodium puluisculi sunt, qui facillime uolant, non uero corpus æneum, graue, quale cadmia est, & officinarum tutia. Est igitur ut receptui canamus, Tutia aromatariorum, apud Græcos cadmia dicta. De qua Galenus libro nono de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra, aut lapide ex quo æs gignitur, in sublimem partem fornacis egerente ueluti fuliginem aut fauillam quandam, In argenteis etiam metallis simili secretionem efficitur. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus usto fit cadmia. Cæterum absque fornace in Cypro cadmia inuenitur, quam iure quispiam lapidem uocet, At eius quæ combusta est, aliam botryitin, ac hanc placitin medici nuncupant, Botryitin quidem, quæ in æditioribus

ipſius fornacis muris colligitur: placitum uero, quæ in humilioribus: Ac
 liquet ſane botryitin partium eſſe tenuiorum, craſſiorum uero placitum, u-
 tranque autem ui deſiccandi, ac mediocriter digerendi præditam, Quæ au-
 tem colligitur in fornacibus, igneæ qualitatis neceſſario etiam aliquid ha-
 bet: Merito itaque eam abluentes, medicamen efficiunt mediocriter tum
 deſiccans, tum extergens abſque mordicatione, utile ad caua ulcera præ-
 humida, & putreſcentia, quæ in oculis & in toto corpore habentur. Igi-
 tur reſpicientes ad temperatam & mediam inter omnes exceſſus naturam,
 leuiter deſiccatoriam abſterſoriam que cadmiæ in eſſe facultatem dicimus:
 In caliditatis autem & frigiditatis differentia cadmia quodam modo tem-
 perata exiſtit. Galenus libro quarto de compoſitione medicamentorum
 ſecundum genus, ita quoque tradit: Reuocanda (inquiens) ad memoriam
 ſunt ea quæ citra morſum exiccant: cuiusmodi cõplura metallica exiſtunt.
 Meminiſſe etiam oportet, combuſta, & lota, acrimoniam, quam prius ha-
 bebant, amittere, ac proinde ipſis utendum eſſe, in hijs qui molli carne ſunt
 præditi, admodumque ad ſentiendum prompti, nec non cacochymi. Nam
 in alijs corporibus illita etiam uſurpare licebit, ſiccam igitur modice, L̄c̄
 in aſphragis, Cadmiæque præſertim quæ ſponte naſcitur, quam ſub æſti-
 uo Sole pluribus diebus ex aceto, aut uino giluo pellucido que interea exic-
 cantiore reddo.

Combusta
 lota acri-
 moniam
 amittunt.

De Pompholyde, & Spodio: German. weyſſer hüttentrauch.

Enarratio 44.

P O M P H O L Y X, ut diximus non eſt tutia, nam tutia cadmia eſt,
 ut capite ſuperiori adnotauimus. Eſt igitur pompholyx, puluiſculus duo-
 rum modorum, alter albiſſimus, qui pompholyx id eſt bulla dicitur: Al-
 ter uero ſubalbidus, Spodium uero puluiſculus quoque eſt in prædictis æ-
 ris fornacibus inuentus, ponderoſior tamen ac cineritijs coloris, qua de
 cauſa cinerula uocatur, de quibus dicere ſolebat Galenus, ſe nunquam u-
 ſum fuiſſe ſpodio, quum large illi ſemper pompholyx ſuppeteret. Vidi-
 mus enim nos, tres iſtos pulueres Ferrariæ, quos, unusquiſque hodie quo-
 que apud Antonium Muſam Braſauolam uidere poterit, quum omnia ſim-
 plicia uarijs ſcriniolis diſpoſita apud ſe reſeruata habeat, & ea omnibus ma-
 gna animi liberalitate uidenda promat: Cæterum, ſcire licet, quod ſpodium
 Græcorum, ab Auicennæ & Arabum ſpodio differt: nam ſpodium Græ-
 corum, ut dixi in æris fodinis repertus puluiſculus cineritijs coloris eſt, qui
 ueneni naturam habet, & per exteriora tantum ad moueri debet: ſpodium
 uero Auicennæ, ex radicibus quarundam cannarum combuſtis tantum

Tutia cad-
 mia eſt.
 Põpholyx
 bulla eſt.
 Spodium
 cinerula
 dicitur.
 Braſauoli
 liberalitas
 Spodium.
 Spodium
 Auicennæ.

fit, quod per os tuto exhiberi potest. Ex quibus prædictis radicibus Turcæ, & homines qui è Græcia ad nos ueniunt, uasa quædam confecta pro deferendo uino & aqua portant. Nascitur autem canna ista potissimum apud Vuandalos, à quibus hodie uerum Auicennæ spodium ad nos adducitur. Proinde non putent pharmacopolæ quòd spodium Arabum ex omni harundinis radice parari possit, quum ex amplissima quadam harundinis radice, quæ apud Vuandalos potissimum ut dixi nascitur, conficiatur. Est enim Vuandalorum regio, olim Romania dicta, in Thracia contenta, quæ hodie Turcarum Imperatori Solymãno paret, & Regem proprium Christianum habet. Qui quum hæc scriberemus, nos per literas hortatur, ut ad eum accedere dignemur, ut apud eum medici officio fungeremur: cui obedire difficillimum est, quia regio illa, dispar complexionis meæ est, utpote frigidissima, nam trigessimum octauum ætatis meæ annum perago, pro qua tuenda, utpote declinante, calidam regionem incolere necessum mihi est. Item quia rex ille uitæ discrimini quotidie expositus sit: quibus ad de populū ruditatem, ac barbariem fœdissimam, quæ omnia homini politico, difficillima, & quasi mors altera, reputanda sunt, & tanto magis quum ibidem homo ex libero seruus efficitur. Ob horum enim plurima, quum à Rege Poloniæ, interueniente probo uiro Iacobo Thebaldo, Illustrissimi Ducis Ferrariæ, apud Venetos uigilantissimo Oratore, uocatus etiam essem, à protectione tali me retraxi, tenui mea fortuna contentus. Cæterum de pompholyge, & spodio, ita tradit Gal. lib. 9. de Fac. simp. med. Pompholyx fit & in æris fornace, ueluti & cadmia, fit: & dum in fornacibus cadmia uritur, nimirum ab ipsa cadmia in testum fornacis quadam fauilla ascendente, quæ dum colligitur est pompholyx, Nam quod reflectens in pauimentum recidit, nominatur spodium, cui uideatur similem habere facultatem, quod antispodium appellant. At ego illo usus sum nūquam, quum large mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam ubi hæc adsit, spodio uti uelit, nedum antispodio: Est autem pompholyx medicamentum prope omnium quæ citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantissimum, Quamobrem ad ulcera cancrofa idonea est, & ad omnia maligna. Itaque inditur collyrijs quæ ad oculorum impotentur fluxiones, quæque bullas in eis natas curant, præterea ad pudendum & sedis ulcera, optimum est remedium.

De Antispodio.

Enarratio 45.

Antispodium.

ANTISPODIUM, ac dixeris pro spodio, uel uice spodii: Quia igitur

tur antiquitus, spodium non sic facile habebatur, illius loco multa antiqui excogitarunt, quæ cum spodio uires pares haberent, qualia sunt à Dioscoride hic citata, quæ tu per ocium cognosces, quibus tu addas, ex harundinis cuiusdam radice, ad Auicennæ mentem confectum, ut præcedente capite dixi, non minúsque ex elephanti osse combusto concinnatum, ut alia præteream.

*Spodij loco
quæ habentur.*

*De Aere cremato: Germanice, gebrant erz/
oder Kupffer stein.*

Enarratio. 47.

ÆS ustum ubique paratum habetur, de quo Galenus libro nono de Facult. simpl. medic. ita tradit: Chalcos cecaumenos, id est, æs ustum, habet & acrimoniam quandam, sed & astrictiōnis est particeps, proinde si lae-
tur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici inducendæ, quæ quoque idem Galenus libro quinto eiusdem uoluntatis prædixerat, capite decimo quarto prope finem.

Æs ustum.

De Flore æris: Germanice, Kupfferbraun.

Enarratio. 47.

FLOS Æris, non est ut multi putant, uiride æris: Est igitur flos æris, pars quædam subtilis granulosa, quæ ex ære ignito, & aqua resperso, in ferreo coopertorio ascendit, quum enim æs feruentissimo illo ardore ebullit, aqua frigida extinguitur, cuius uapor in ferreo coopertorio ascendit, & ibi frigidityte condensatur, ac granulofus & subrutulus euadit, qui flos æris nuncupatur: & de eo Galenus libro nono de Facult. simpl. medicament. ita dicit: Chalcanthos, id est flos æris, tenuioris essentia est quàm aut æs ustum, aut squama: quare ex eo factis collyrijs extergunt, auferuntque superciliorum magnas asperitates.

*Flos æris
non est uiride æris.*

De Squama æris: Germanice, Kupfferschlag.

Enarratio 48.

SQUAMA æris, pars illa æris est, quæ cum percutitur exilit, & illius in-
naturam exacte Dioscorides docet.

*Squama
æris.*

*De Squama chalybis, dicta Stomoma: Germanice,
Stabelhamerschlag.*

Enarratio. 49.

STOMOMA Græcis, idem est Latinis, quod ensis uel cultri acies quo
scinditur, unde credendum est, quod squama stomomatidis, squama chaly-
bis sit, hodie Azzali dicti: Nec est quod quis obiiciat Dioscoridem: quum

Stomoma.

Dioscoridis historia per Marcellum descripta corrupte legatur, ubi inquit: Habet & squama æris, quam stomoma dicunt, eadem uires, nam reuera squama stomomatis, chalybis squama est, ut ex Galeno quoque percipi potest libro nono de Facultat. simpl. medic. quum dicat: Squama, alia est æris, medicamen multo utilissimum: Alia ferri, & stomomatis, alia denique quam nonnulli uocant Helitin: Atque omnes sane uehementer siccant: cæterum, helites principem in desiccando locum obtinet, nam subtilissimæ omnium substantiæ est, nimirum quæ æruginis non nihil assumpserit: maiorem obtinet astrictiõnem squamæ ferri, & hæc etiã maiorem stomomatis, quam obrem ad contumacia ulcera meliores sunt, quam squama æris, & hæc etiã ualentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenue mordaces sunt, quare essentia ipsarum non est admodum tenuis, siquidem inter ea quæ parem uim possident, minus est mordax quod est tenuius, hæc Galenus. Ex quibus satis clare percipitur, quod squama stomomatis squama æris non fit: sed potius ut diximus chalybis, quæ ex chalybe in incude percussa, uel in mola quum acuitur, cadit.

De Rasili æruginè, quam Viride æris uocant:

Germanice, Spongrün.

De Aëruginè scoletia, id est uermiculari æruginè.

Enarratio. 50. 51

Viride
æris.

Aqua pro
curandis
uirgæ ulce
ribus.

Epulotica
medicamen
ta quæ sint

RASA, siue rasilis ærugo, hodie officinis Viride æris appellatur, quod Hispani Verdete, quasi dixeris uiride, uel cardaniliũ, aut æris orin uocant. Itali uero sua uoce, Verde rame uocant, ex quo Lanphræcus insignis Chirurgus aquã parare docet, pro uirgæ curandis ulceribus. Scoletia uero ærugo siue uermicularis dicta, hæctenus à me non est uisa, de cuius uiribus Galenus lib. 9. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Gustantibus acrẽ exhibet qualitatem digerens, detrahens, & liquans non teneram modo, sed & duram carnem. Hallucinantur igitur qui talia medicamenta Epulotica appellant: hoc est, quæ cicatricem inducant, quum nimirum epulotica pharmaca cõtrahant, cõstipent, & in calli morem ipsam carnẽ indurent, Quin & gustanti mordicat ærugo, non tantum ulcera, quod si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget.

De Ferri rubiginè: Germanice, Eisen rost.

De Scoria ferri, Germanice, Sinckelstein.

Enarratio. 52. 53.

Ferri rubi
go.

INEST ferro ueteri rubigo, de qua hic agit Dioscorides: ceterum ferrũ

igne candens, in aqua uel uino extinguitur, & contra uentris profluuiū, ac choleram morbum, & lienis affectiones, utiliter aqua uel uinum ipsum cōceditur: Verū scoria ferri nota est, quæ sic ab Hispanis Scoria quoq; appellatur, ab Italis uero loppa, uel ferri spuma, aut stercus ferri, Latiniore uero ferri recrementum eam dicunt: manet enim scoria ferri hæc, in fabrorū ferri rariorum fornacibus tanquam spongia, quæ postea nullatenus ferrum nari aut in ferrum uerti potest: De qua Galenus lib. 9. de Facul. simpl. med. ita dixit: Scoria omnis resicatorium est medicamen, potissimum autē ferri: Siquidem ad leuorē redigens ipsam in aceto quam acerrimo, posteaq; decoquens, ad aures iam pridem fluentes pure, ea uitor pro medicamento maxime exicatorio. Cæterum hodie ex scoria ferri, electuarium quoddam in officinis paratur, apprimè constringens & desiccans.

Scoria ferri.

Electuarium de scoria ferri.

De Lotura plumbi, & eloto plumbo: German. Blei.

De Coctura plumbi, & cremato plumbo.

Enarratio. 54. 55.

VRITVR & lauatur plumbū hodie frequentissime in officinis, quod & in laminas subtilissimas redactum, pharmacopolæ quoq; habent, quas medici, pluribus foraminibus perforatas, supra calidos renes apponi iuuant, nō minus quoq; erysipelatis, ac mēbris nimio seruore accensis, eas superponūt, pro quibus complendis rebus, ac ulceribus curandis, unguentum quoq; ex plumbo dictum myropolæ paratum habent. Vocant autem Hispani plumbum ustum, Barbarorum Maurorum uoce, azarcon.

Plumbum.

De Scoria, siue recremento plumbi: German. Bleischlack.

Enarratio 56.

TAMETSI pars hæc plumbi, scoria siue plumbi recrementū uocetur: non est tamē pars subsidēs, ut in ferro, sed potius tanq; spuma, quum percolatur manēs, densa, dura, et tanquam uitrū translucent, ad ruborē inclinās. De natura plumbi ita refert Galenus lib. 9. de Fac. simp. med. Molibdos, id est plumbū, facultatis est refrigeratoriæ: Siquidē non modo multam habet substantiā humidam, à frigore congelatā, sed et aëriam, paucam autem terram. Igitur quod plurimum habeat essentiæ humidæ coactæ à frigore, indicium tibi esto, quod ubi ad motū est igni celeriter funditur, fluitq;. Quod uero & aëriæ sit particeps, hoc habeto signum, Omnium quæ nouimus unicū plumbū tum mole ipsa, tum pōdere augetur, si condatur in edibus subterraneis, aërem habentibus turbidū, ita ut quæcunq; illic ponantur, celeriter situm contrahant. Iam uero si in mortario plumbeo liquorem quemlibet plumbeo pistillo contriueris, ita ut ex pistillo ipso, atque etiam mortario

Plumbi recrementū.

exprimatur etiam aliquis succus, id quod ex utroque conflabitur, multo erit frigidius, quam liquor infusus fuerat: ceterum, si uis magis refrigeratorium medicamen efficere, oleum omphacinum, aut rosaceum, aut mellinum, aut myrrinum, sit liquor is quem infundes, eritque remedium optimum ad sedis phlegmonas cum ulcere aut rugis, & adeas quæ in pudendis, testibus, uberibusque consistunt, similiter aduersus cæteras alias fluxiones quæ articulis accidunt, sed & ulceribus rebellibus etiam utile est: Nam ad caneros eo utens, uirtutem medicamenti miraberis. Quod si celeriter multum succi plumbei uelis colligere, conare in Sole terere, aut quocumque certe modo aëre exalfecto, Multo autem utilissimum habebis medicamentum, si affuso refrigeratium succorum aliquo teras, ut semper uiui, coryledonis, intybi, lactucæ, condrilles, psillij, omphacis, portulacæ. In la minam etiam diducium plumbum, lumbisque admotum, pollutionem per insomnia coercet, nimirum haud obscure refrigerans, sed & bractea tenuis probe ganglio illigata, ipsum dissipat. Illigabit autem probe quisquis ab Hippocrate didicerit in ipsam noxam potius firmandum, quam hinc uel inde, porro plumbum ustum, ac dein ablutum, refrigerat, confertque ad implenda ulcera, eademque cicatrice obducenda, Conuenit & chironijs dictis, & omnibus canerosis ulceribus, Ante lotionem autem, ulceribus per tinacibus etiam auxilio est.

De Lapide plumbario: Germanice, *Glantz*.

Enarratio 57.

Lapis plumbarius.

MOLIBDOIDES, id est, lapis plumbarius, in fodinis plumbi reperitur, quem aliqui plumbi matrem, aliqui uero uenam plumbi, uel lapidem plumbi appellant, nonnulli uero marchasite genus plumbarium lapidem esse dicunt, qui à prioribus in nihilo differunt.

De Stimmio: Germanice, *Spießglas*.

Enarratio 58.

Stibium

Antimonium est, uel alcohol.

STIMMI, uel stibium, à seplasiarjs hoc tempore, antimonium dicitur, ab Arabibus uero & Hispanis alcohol, quod mulieribus & chymicis satis notum est, Ex eo enim chymistæ oleum parant, quo argentum ad aurum colorem redigere conantur, & ex illo quoque multi oleum pro malignis curandis ulceribus præstantissimum parant. Verum, qui antimonium non fundi contendunt, omnino errant, quum re uera, non minus antimonium quam plumbum fundi nouerimus, ut quisque conscius euadet, si quærat ab ijs qui stannum tractant, & æs pro cymbalis & bombardis fundunt eliquantue, de quo Plinius libro 33. capite sexto sermonem habet, die

cens: Vis eius astringere ac refrigerare, principalis autem citra oculos, nanque ideo etiam platyophthalmū id appellauere, quoniam in collyrijs mulierumque epiphoris dilatat oculos, & fluctiones inhibeat oculorum, exulcerationesque, & cætera, & ut tradit Galenus libro nono de Fac. simp. med. cum facultate desiccatoria habet astrictionem adiunctam, quam obrem & ocularibus medicamentis miscetur.

De Molybdæna artificiali, Galena dicta: Germanice, Test.

De Molybdæna fossili, siue naturali dicta: Germanice, Bley erz/ oder zwitter.

Enarratio 59. 60.

FACTITIAM & fossilem molybdænam in præsentī Dioscorides describit, factitiam Plinius galenam uocat, quæ aliud nihil est, quam plumbum nigrum infundo fornacis ubi excoctum fuit aurum, uel argentum, subsidens, ut facile quis molybdænam hæc lithargyrium appellare possit. Solent enim metallarj artifices, quum glebas auri, aut argenti fundere uolunt, in quibus non tantum plumbi, ut fundi possint, reperitur, illis plumbum, uel uenam plumbi adiungere, ex qua mixtione plumbum post aurū uel argētum excolatum, in ima fornacis parte manens molybdæna hæc factitia dicitur, Quæ eadem cum lithargyrio uires obtinet, ut quoque meminit Galenus. De hac uero Plinius lib. 34. cap. 18. ita dixit: Plumbi nigri origo duplex est, aut enim sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit, aut cum argento nascitur, mixtisque uenis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita uenæ: hæc rursus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus. Naturalis uero, siue fossilis molybdæna, plumbi est uena, siue plumbarius lapis, quam tamen proprie, colore, a lapide plumbario differat, quum molybdæna flauescit & splendet, molybdoides uero, id est lapis plūbarius, plumbum insequitur colorem: nec enim de hoc mirari est, quia ut recte adnotat Georgius Agricola, in suo dialogo de Metallicis, cui titulus est Bermannus, Vena ista & si frequenter plumbei quasi, & splendidi sit coloris, reperitur interdum quoque nigra, interdum cærulea, interdum etiam iocinoris colore infecta, quam ad Plinij mentem idem Agricola, in uniuersum, galenam uocat, ita enim de ea Plinius memoriā facit, lib. 34. capite 18. dicens: Est & molybdæna, quam alibi galenam uocauimus, plumbi & argenti uena communis: & ut tradit, cap. 6. eiusdem libri, Vena siue terra ar-

Molybdæna factitia Galena est

Galena quid. Molybdæna naturalis.

Georgius Agricola.

genti excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum uena plumbi, quam Galenam uocant. Cæterum, hic non est immorari, cur Galena dicatur. Nam Marcellus Virgilius, galenam à Galitia, Hispaniarum prouincia denominationē traxisse, ubi multa reperitur, contendit: quem merito Georgius Agricola, uir doctissimus, & eloquentissimus, redarguit. Dicitur igitur, ut ipse puto, terra siue uena ista, Galena, corrupte à uoce Hispanica Galana, quæ uox pulchritudinem refert. Quia igitur uena ista aspectu pulchra est, ea de causa Hispani apud quos in copia reperitur, Galenam siue Galanā appellarunt. Porro utcumq; se res habet, ita de molybdæna tradit Galenus libro nono de Facul. simpl. medic. Molybdæna, id est plumbago, siue milē lithargyro uim possidet, tantum à mediâ temperie ad frigidius paulum quid recedens, sed neq; abstergentis facultatis est particeps: utrunque autem medicamentum liquari potest, celerrimeque, ubi oleo non nihil aceti est additum, liquantur tamen etiam admista aqua, sed coctione longissima. Vidi equidem molybdænam proiectam plurimum cum multis alijs lapidibus in ea uia quæ ad ergasteria ducit à Pergamo.

De Argenti scoria: Germanice, Silberschlacken.

Enarratio 61.

Argenti
scoria.

HEL CY SMA Græcis, Romanis argenti recrementum dicitur: quod ubi argentum funditur in magna cernitur copia, & Itali argenti loppam, Hispani uero argenti scoriam uocant, quam uarij coloris cernunt, præcipue nigri ad cyaneum inclinantis: de qua Galen. libro nono prædicto, capite de Scoria ita inquit: Porro argenti scoriam proprie helcysma appellat, uerum emplastris quibusdam resicatoriæ facultatis commiscetur.

De Lithargyro, id est spuma argenti: Germanice, glet/oder silber glett.

Enarratio 62.

Lithargy-
rū auri &
argenti cur
dicatur.

Chrysitis.

LITHARGYRVM auri & argenti hodie pharmacopolæ indicant, quum tamen ex argento solum colligatur. Est enim lithargyros, spuma quædam, ex plumbo ære & argento conflata, quæ in argento quum purificatur supernatat: Si enim spuma hæc, plumbi magis habeat, ut inde argenti colorem ducat, argenti lithargyrum dicitur: Si uero plus æris dominetur, lithargyrum auri, uel chrysitis appellabitur, de cuius uiribus ita tradit Gal. lib. 9. de Facult. simp. medicam. Lithargyros desiccatur quidem, sed omnium moderatissime: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio consistit, modica tamen astringendi, abstergentis

diq; facultas ei inest. Cæterum ad intertrigines femorum utilis medela est, iure itaque mediordinis in metallicis habebitur, proinde frequenter utimur lithargyro ceu aliorum materia: sicuti in liquescentibus ad pleraque medicamenta adhibemus ceram, tanquam materiam mediam eorum quæ ualentem possident facultatem.

DE CERUSSA.

Græce, *κερυσσίδιον*: Latine, *psimmitium, cerussa*: Hispanice, *aluayalde*: Italice, *biacca*: Gallic. *ceruse*: Germanice, *pleiweiß*.

Enarratio 63.

CERUSSA ubique paratur, præcipue ex aceto & plumbo, At Sandyx ^{Cerussa} cerussa uita est, quam sandaracham, nonnulli uero minium appellant, de ^{sandyx ce-} quibus Galenus lib. 9. de Facult. simp. medic. ita inquit: Cerussa si ex acri ^{russa uita} aceto soluatur, gustu tamen neq; acre erit neq; mordax, sed emplasticum, & ^{est.} refrigeratorium. Cerussa adusta in sandyca transit, medicamentum se ipso tenuius, non tamen exalfaciens, phycos autem seruata cerussæ frigiditate, tenuitatem assumpsit.

DE CHRYSOCOLLA.

Græce, *χρυσόκολλα*: Latine, *chrysocolla, auricolla, borax*: Hispanice, *attincar*: Italice, *borace*: Gallice, Germanice, *Borax*.

Enarratio 64.

CHRYSOCOLLA, id est auricolla, hodie officinis borax dicitur, Hispanis ^{Chryso-} uero, Arabica, ut plerunq; fieri solet, uoce, attincar, quæ & naturalis & ar- ^{colla.} tificialis comperitur: utraque uero mulieribus pro decoranda facie, & au- ^{Borax.} rificiis, ac pannorum infectioibus, nota est. ex India autem fossilis. hodie in Lusitaniam optima utpote uiridis coloris aduehitur, de cuius uiri- ^{Attincar.} bus ita tradit Gal. lib. 9. de Facultat. simpl. medic. Chrysocolla carnem li- quat, non tamen ualenter mordicat, quanquam sit facultate admodum di- gerente, exiccanteque: præparare autem hanc chrysocollam debes tempo- re æstiuo, aut aëre prorsus calido: urinam pueri, mortario & pistillo, utro- que ex rubro aëre, contundens: hoc medicamentum aptissimum est ulceri- bus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum. Nam quanto plus quam chrysocolla metallica deficcet cetera morsum, tanto etiam ipsam excellit te- nuitate. Hæc Gal. Hanc uero fictitiam chrysocollam quidam mercatores Olyssipponenses, Olyssipponæ pararunt, longe alio ordine ab hoc Dio- ^{Manuel} scor. citato, ex qua, incōparabilem quæstū sibi cōpararūt, ut perfecte nouit ^{Reinelius} Manuel Reinelius, uir medicus doctus, qui hodie apud Anthuerpienses agit, ^{medicus.}

De Armenio lapide.

Enarratio 65.

Lapis Ar-
menius.Alexander
Trallia-
nus.

QVIA ex Armenia lapis iste aduehi solebat, Armenius dicitur: hodie tamen ex Germania non minoris notæ quàm Armeniacus, & eiusdem fere coloris cum chryfocolla ad nos affertur, ex quo color uiridis, ad cæruleum tendens paratur. Lapis hic atram bilem unice purgat, ut Alexander Trallianus uir Græcus doctissimus, primo dixit, & Arabes omnes affirmarunt, quibus nunc practici ferè omnes fidem habent, imò Manardus Ferrariensis hoc lapide Armenio, morbos ab atram bile ortos, magna cum gloria curasse testatur: Lauatur autem lapis iste ut cæteri lapides, de quo Gal. lib. 9. de Fac. simp. med. ita tradit: Armeniacum uim habet extergentem cum leuicula tum acrimonia, tum astrictione, unde merito miscetur ocularibus facultatibus; præterea ipso per se redacto in pollinem, atque sicco, utuntur ad pilorum in supercilijs incrementum, ubi præ humorum acrimonia partim excidunt, partim nec crescunt, nec nutricantur. Cæterum huius purgatoriam uim Galenus non nouit, nec Dioscorides, quia ut dixi, ex Græcis Alexander Trallianus, primo lapidem istum purgatorium esse, expertus fuit.

DE LAPIDE CYANEO.

Græce, ^{κυανίτης} ~~κυανίτης~~: Latine, lapis cyaneus, lapis cæruleus, lapis lazuli: Vulgo lapis lazuli. Germanice, *lasurstein*.

Enarratio 66.

Lapis cya-
neus.Cæruleus
lapis lazuli.Fuchsius
errat.

LAPIS cyaneus, Romanis cæruleus dicitur, quem hodie seplasiarij lapidem lazuli appellant, & illum optimum dicunt, quem multis auri scintillis ornari uident, ex quo hodiernæ officinæ, pilulas pro depellenda atram bile componunt. Abluitur uero lapis iste ueluti Armeniacus, cui Gal. uires detrahendi siue deponendi concedit, & ut Arabes addunt, atram bilem, quod uerum esse, experientia indicat: nec Fuchsius in suis Paradoxis audiendus est, qui contra Arabas insulse admodum contendit quòd lapis cyaneus atram bilem non deponat, argumentum desumens mere ficulneum, quod nec Dioscorides, nec Galenus, aut Paulus, uiri Græci, unquam illi facultatem deponendi atram bilem dederunt, ignorans ille, uir alioqui doctus, multa Arabas post Galenum & Græcos, inuenisse, quorum Græci nullam prorsus notitiam habuerunt, & eo magis, quia Galenus huic lapidi facultatem detrahendi tribuit, & ut experientia indicat, atram bilem. Cæterum,

ex lapide isto cyaneo siue lazulo dicto, color paratur cæruleus, quem ultra
 marinum pictores appellant, quia forsan, maris aquæ colorem superat, il- ^{Ultra ma-}
 lum uero hodie tam purissimum, ac saturum, Nicolaus Nicolotius phar- ^{rinum.}
 macopola Ferrariensis, parat, ut aliquando unciam, centum aureis scuta-
 tis uendat. De hoc uero lapide ita tradit Galenus libro nono de Facult,
 simpl. medic. Cyanos, id est cæruleus lapis, acrem possidet facultatem, ac
 tum detrahendi, tum digerendi quàm cinnabari potentiolem; inest quoq;
 ei nonnulla astrictio.

DE INDICO LAPIDE:

Græce, ^{ινδικος λίθος}: Latine, lapis Indicus, Indicum, succus is-
 satidis herbæ: Hispanice, anil: Italice, Indico: Gallice, nihil:
 Germanice, Weidblo/oder Indichblo.

Enarratio. 67.

IMPROPRIE lapis dicitur: propterea Indicum appellari, melius est, ^{Indicum.}
 quo infectores lanarum potissimum utuntur, & eum in lotio dissolunt.
 Est enim indicum hoc, succus defecatissimus isatidis herbæ, concretus, ac
 inspissatus, nam naturale indicum tanquam spuma ex harudinibus erumpens
 hucusque à nostris compertum non est: Plinius uero utriusque nullam fe-
 cit notitiam, ut ex illo facile comprehendi potest libro trigesimo quinto, ca-
 pite sexto.

DE OCHRA.

Græce, ^{οχρα}: Latine, ochra: Hispanice, terraroya: Italice,
 terra gialla: Germanice, ochergel/oder berggel.

Enarratio. 68.

OCHRA, terra rubra & lapidis modo concreta est, quia pigmentariæ ^{Ochra ter,}
 officinæ fere omnes abundant, & ea pictores pro colore utuntur, ueluti sar ^{rarubra.}
 cinatores pro signandis pannorum incisionibus.

DE CINNABARI.

Græce, ^{κιννάβαρι}: Latine, cinnabaris, sanguis draconis, lachry-
 ma draconis arboris: Hispanice, sangue de drago, sangue de dra-
 gon arbore: Italice, sangue di dracone: Gallice, sang de dragon:
 Germanice, blüt sarb.

DE CINNABRIO FOSSILI, ET ARTIFICIALI.

Cinnabrium fossile, minium naturale: Hispanice, bermelhon de minera: Italice, cinnabrio naturale: German. berg cinober.

Cinnabrium artificiale, minium artificiale: Hispanice, bermelhon artificial: Italice, minio: Germa. Cinober/od minien.

Enarratio. 69.

Cinnabaris, sanguis draconis.

Sanguis draconis

Cinnabrium

LONGASHic moliuntur authores digressiones, quas nos subtrahimus, rem paucis cōcludentes, & eo magis quum de re clara & nobis obuia, sermonem habeamus. Ait igitur in presentī Dioscorides de Cinnabari, id est sanguine draconis, pro quo scire licet, quod arbor quædam pro cera apud Hispanos, præcipue in insulis Maderiæ & Cannariæ nascitur, quam illi præcipue Lusitani draconem, siue draconarium uocant, ex qua lachryma quædam lucida & rubricans defluit, quam si fricueris & ea lineas duxeris, colorem profundissimum ac sanguinis oriri conspicias. Quæ de causa, nomen huic lachrymæ sanguis draconis inditum est. Ridiculosum profecto est asserere: ut testatur Dioscorides, cinnabarim draconis animalis sanguinem esse, in quem errorem Plinium labi animaduertimus, ut apud ipsum uidere est, libro trigesimo tertio, capite septimo. Ceterum, exploratæ sunt iam hodie rotulæ quædam, in officinis pendentes, quas sanguinem draconis appellabant, & eas pro eo uendebant: componebant uero eas fallaces pharmacopolæ, qui nihil præter nigrum pro albo uendere semper solent, ex sanguine hircino, sorbis, ac laterum puluere, in unum redactis, uel potius ex rubia tinctorū, bolo armeno, resino, ac dragacātho simul mixtis.

Est porro in officinis cinnabrium, minium dictum, quod naturale & artificiale comperitur: naturale Hispanis & Germanis frequēs, apud quos uomica argenti uiui scaturit, quum in argenti uiui fodinis potissimum nascatur: lapis rubricans, grauissimus, non admodum durus, qui plerunque argento uiuo plenus conspicitur, corrosiuus, putrefactiuus, ac lethalis. Artificiale uero, ex argento uiuo & sulphure in igne conflatur: magni ualoris & pretij apud Indos, & ea de causa, ex Lusitania in Indiam non nisi regis consensu portari potest, paratur uero apud Antuerpienses magna copia, ex quo ceram rubram inficiunt, qua literas sigillamus, & de illis Plinius citato loco loquutus est, quem legere ne pigeat.

DE ARGENTO VIVO.

Græce, ὑδράργυρος. Latine, hydrargyros, argentum uiuum: Hi

Spanice, azogne: Italice, argento uiuo, mercurio: Gallice, argent
 uiue: Germanice, quecksilber.

Enarratio. 70.

MISSVM facimus, quod à Philosophis & chymicis de argento uiuo, Mercurio dicto, circumfertur. Est igitur hydrargyrum Græcis: Romanis aqueum argentum, uel ex suo continuo motu, uiuum argentum dictum, quod naturale & artificiale inuenitur, ex quo unctiones pro Gallica scabie incredibili iuuamento parantur: quas in sc̄i ueram praxim ignorantes, uituperant, ignorantes argentū uiuum suo pondere tantum lethale esse nō uero qualitatis, ut testatur in præsentī Dioscorides, quum dicat: lethale potum argētum uiuum est; pondere suo interanea disrumpens, à quo Plinius si quis interius animaduertat uerba, libro trigesimo tertio, capite sexto, non dissidet, quin potius illius uerbis ut plerunque solet subscribit. Ita uero se rem habere, & argentum uiuum uenenum non esse quotidiana indicat experientia, quum tantum abest, ut uenenum sit, ut potius pro præstantissimo antidoto, puerulis fascinatis, & uermibus infectis, omnes medici Hispaniarum pondere semiuncia, optimo successu, in potu concedant, nec ex eo symptoma aliquod, per tam longum tempus oriri hucusque per ceperunt. Vidimus enim nos, si mihi uisa referre liceat, puerum quendam decem annorum, plus libra una argenti usui ebibisse, ex quo præter pondus nullum inde symptoma contraxit, clysteribus tandem adiutus, totum cacauit, & liber absque noxa ulla permansit: occludebatur enim argentum uiuum in quodam stricti orificij uase, in quo uinum antea recondi solebat, & ex eo puer sæpe ebiberat, unde semel uini uice integram libram, & plus argenti uiui ut dixi deglutiuit. Hoc uero sciens doctissimus Brauolus, examine suorum Simpl. dixit, nos argentum uiuum infantibus in uermium semimortuis exhibuimus, & illico sanati sunt: nec Mundellæ Brixienſi, qui contra illum inuehitur fides ulla habenda est, quum absque ratione & experimento loquatur: crederem tamen ipse, argentum uiuum arte paratum, quod Hermolaus proprie hydrargyrum uocari contendit, corrodens, ac exulcerans esse, quod Galenus tantum nouit, & illius nullum habuit experimentum, ut libro nono de Facultatibus simplicium medicamentorum fatetur, ad istum modum dicens: Hydrargyros, non est ex sponte nascentibus medicamentis, sed ex ijs quæ parantur, ueluti psimnithium, ærugo, psoricum, lithargyros. Cæterum, interimatne deuoratum aut ad motum extrinsecus, nondū feci periculum: libro tamen quarto eiusdem dicti uoluminis, capite decimo octauo, illud inter

Argentum
uiuum.

Historia de
argento ui
uo.

Mundellæ
fuitur.

Argenti ui
ui Galenus
nullum ha
buit expe
rimentum.

Argentum uiuū cuius temperaturæ sit.

Aurum optimū medicamentū

Tagus aurifer.

medicamenta erosione interimētia adnumerat: facile enim credere est, arte factum uiuum argentum, non eam nancisci benignitatē, quam sua sponte in fodinis fluens possidet, imò naturale hoc argentū uiuum, quum ignē perferit, ex benigno, corrodens efficitur, quod in sublimato, ex eo parato, uel argento sublimato dicto, abundans argumentum habemus, quod ad hominum perniciem excogitatum fuit. Cæterum, cuius temperaturæ argentum uiuum sit, sub iudice lis est, à testibus enim contra testes res agitur, & à rationibus contra rationes. Ego uero frigidum & siccum esse, pro firmo crediderim: At Dioscorides hic tradit, minutissima autem ramenta epota, auxiliari nocuentis ab argento uiuo derelictis: tamen si in nonnullis exemplaribus uerba hæc non legantur, quæ annotata uelim, ut animaduertant nonnulli recentiorum, qui cum nihil præter calumnias norint, ut multa, ita auri usum detestantur: quum tamen ipsi magis uituperio digni sint, quod eo careant, ignorantes aurum rem nobilissimam ac cordialissimam esse, præcipue si cādens igne, iuribus aut destillatis, uinōue demergatur: Opitulatur enim ut Serapio & Auicenna credunt, morbis melancholicis, cordis palpitationi, non solum sic paratum, sed etiam in puluerem reductum. Sunt enim uarijs in locis aurifodinæ ex quibus aurum foditur, sed purissimum obrizum dictum, raro inuenitur, quod nostri Hispani à Tibar, aurum defecatissimum ac purissimum è regione sic Tibar dicta, appellant. Non eo inficias tamen, nos Hispanos plurimo abundare auro, præsertim eo inter Tagi fluminis arenas reperto, merito enim aurifer Tagus appellatur fluuius hic, quia inter suas arenas multum & prope infinitum dixerim aurum, trahat, ut abunde expertus sum, apud Ferrariam oppidum, quod Tagus præterlabitur quatuor leucis à Castello albo, propria mea patria distans, imò ut uerum fatear, pauca extant flumina apud Lusitanos, quorum arenis aurum mixtum non sit, non adeo tamen purum, ut à Tibar dictum, nec ita infimum, ut quod ex Peru, terra paucis ante annis inuenta, aduehitur, ex quo cauterium paratum candens, minus mordicat, & fistulas facilius sanat, ut ex Plinio prius didicimus, libro trigesimo tertio, capite quarto.

De Rubrica sinopide: Germanice, Bergrotel.

Enarratio. 71.

Rubrica sinopidis. Georgius Agricola.

RUBRICA sinopidis, quam milton Græci uocant, ea est terra quam hodie multi uice boli Armenici usurpant, & eam Ioannes Manardus epistola prima, libri quarti suarum epistolarum à se Venetijs uisam pastillorum forma testatur, ueluti Georgius Agricola, quam sibi Baptista Opizo

ibidem Byzantio aduectam ostenderat: Terra enim est rubrica sinopis, densa, grauis, iocinoris colore, non calculosa, sibi cōcolor, & copiose cum diluitur se diffundit, quam Lusitani nostri in maxima habent copia, præcipue apud Stremozium oppidum, ex qua uasa pulcherrima fiunt, quæ quum labijs admouentur, ita hærent, ut difficulter nisi aqua madefiant auelli possint, desiccandi enim ac astringendi uires terra ista habet, ut uice boli Armenici merito usurpari possit. Cæterum, Marthiolus Senensis immerito Manardum uellicat, quod rubricam albam, id est exiguo rubore ornata describat, quum tamen Theophrastus exalbidam quandam rubricam describat, quam Plinius quoque minus rubentem uocat.

*De Rubrica fabrili, quam Hispani almagri dicunt,
Germani Kotel.*

Enarratio 72.

HÆC in Hispania abunde reperitur, quæ tanquam sanguis inficit, & sua uoce Hispani almagre appellant, picturis admodum terra hæc deseruit, parum ab ochra differens, imo ut inquit Dioscorides, ex usta ochra, rubrica fabrilis fit, ex qua mimi & personati, rubricati sæpe incedunt, & pictores multa leuiter minimo sumptu depingunt.

De terra Lemnia.

Enarratio 73.

DE terra Lemnia, sphragide, id est sigillo insignita, pauca dicturi sumus, quia Galenus abundantissime libro nono Simpl. de ea dixit: Quam rubricam Lemniam quoque appellat, ob quod Plinius à Leoniceno facile defendi potest, quum terra Lemnia rubrica quoque dicatur: tamen si rubrica proprie alia sit terra, ut capite superiori dictum est. Est igitur terra Lemnia uera: quæ à Lemno insula, Stalimene hodie dicta aduehitur, non quidem in orbiculos ex albo rubentes, & characteribus Turcicis insignitos, sed illa potius quam sub nomine boli armenici in quædam frusta aut glebas, inde ad nos portant. Nam orbiculi illi effigati ex eadem terra formantur: adiecta tamen arenosa quadam argilla, ob quam orbiculi siue pastilli illi albescunt, quos sub terræ Lemniæ, uel terræ sigillatæ nomine, hodierni mercatores uendunt: At ne bolo Armeno nos carere dicamur: imo quod eo abundemus terram illam sic glebosam quam ueram Lemniam esse diximus non sub terra Lemnia, sed potius sub bolo armenico, ut inde quæstum alterum faciant, uendunt, sed quod terra ista rubicans, bolus armenus hodie dictus butyrosus, uera terra Lemnia sit, ipsa attestantur si-

gna, ob quæ omnes nunc doctissimi uiri in hanc condescendunt opinio-
nem: Quum igitur uiri prudentissimi, ac uos boni pharmacopole terra Le-
mnia uti uolueritis nõ quidem pastillos literis Turcicis sigillatos, accipere
debetis, sed potius glebas illas, quas sub bolo Armeniaco Orientali, ementi-
bus indicat uēditores. Nam bolo Armeno uero nos carere certū est, quem
eandem cum terra Lēnia uires habere, Gal. testatur, quū dicat, in illa magna
peste, quæ similis fuit ei quæ Thucydidis tempore grassata est, omnes qui
hoc medicamen biberunt, breui curati sunt, quibus autem nihil profuit,
omnes mortui sunt, nec aliquo alio medicamine curari potuerunt: ex quo
perspicuum est, quòd solum his qui incurabiles erāt, nihil profuit. Bibitur
uero cum uino tenui modice mixto si sine febre æger fuerit, uel saltem pa-
rum febrierit, cum aquoso autem si multum febrierit, nec tamen pestilen-
tes ipsæ febres uehemēter calent, Hęc Galenus. Qui in eo loco Armenia m
Febres pe- terram colore pallidam esse tradit. Cæterum de terræ lemniæ uiribus, Ga-
stiles pa- lenum consulit citato à nobis loco, ubi ob eam nauigasse, & falsum depre-
riū calent. hendisse, quòd sanguis hircinus illi miscebatur legimus. Cæterum, ut uera
terra Lemnia abundamus, ita breui speramus, ueram armeniacam habere,
ab ijs præsertim mercatoribus qui ex Ancona in Armeniam petunt, ut
inde ex oppido Angoræ, undulatas uestes siue symballicas a duchant.

DE CHALCANTHO.

Græce, χαλκάνθη. Latine, Chalcanthos, atramentum sutorium,
uitriolum: Hispanice, caparosa: Italice, coparosa: Gallice, uit-
riolo: Germanice, Kupfferwasser / oder vitriol.

Enarratio 74.

Chalcan- QVI Galeni libros de Compositione medicamentorum, secundum ge-
thos. nera scire exacte desiderat, atq; in illis emplastra, cerota, unguenta, & quæ
sunt alia, ibidē descripta, ut decet componere exoptat, in ijs primo exercita-
tum iri, necesse est, ex quibus chalcanthum, id est atramentum sutorium se-
offert, uulgo uitriolum dictum, quod naturale, & artificiale est: naturale u-
biq; cupa rosam, uel caparossam, tam Hispani, quàm Itali & Galli appella-
Vitriolum nant, & uarijs conspicitur coloribus. Nam alterum ex Germania aduehitur
oculis gratum, coloris cærulei: Alterum uero Romanum est, non adeo ta-
men intensi, & grati coloris: Tertium uero ex Cypro adfertur, quod quum
fratur aureas scintillas emittit. Ex omnibus uero, Romanum uitriolum,
primas obtinet, secundas Cypricum, minus uero ualidum Germanicum,
tam pro conficiendis aqua forti argentariorum, quàm pro tingendis lanis,

artifices experiuntur. Cæterum, monet Galenus, quòd post longum tēpus chalcantum chalcitis efficitur, quod experientia deprehendimus, chalcantum in chalcitem mutatum aliqua ex parte esse. Videmus enim partem exteriorē chalcanti id est uitrioli dealbescere, & cum albedine ad aliquam crassitiem peruenire, interiori eius parte in suo proprio perseverante colore. De quo Galenus in epitomen redactus, per doctissimum Andream Lacunam Secobiensem, olim apud Salmanticenses condiscipulum nostrum, ita tradit Chalcantos (qui in Cypro ex uiridi quadam aqua conrescit.) extrema sui parte in chalcitem tēporis processu degenerat, habet autem cum astrictione maxima, caliditatem non uulgarem cōiunctam: Vnde omnī maxime condire seruareq; carnes humiditas potest, nimirū caliditate humiditatem absumente, astrictioneq; substantiam contrahente atq; constipate, constringit itaq; siccatur, & contrahit in sese totius substantiam carnis. Ex uitriolo, oleum hodie conficitur, apud chymistas, quod potens cauterium est, cuius una uel altera gutta, in aquis cordialibus mersa, multū contra pestilentes febres ualet, eas enim accotosas cum quadam stypticitate reddit.

De Chalcitide: Germanice, rot atrament.

Enarratio 75.

CHALCITIS in ærarijs sodinis comperitur: quæ ut diximus, ex chalcantio quoque efficitur: Exterior enim chalcanti pars in chalcitidem uertitur, quum tamen interior illæsa permanet, & chalcantum existit. Dicitur autem chalcitis ab Arabibus colchotar quæ quoque in misy trāsformatur: non est ergo colchotar uitriolum combustum, ut multi putant, quū potius ut dixi, chalcitis colchotar est: de qua Galenus libro nono de facult. simp. med. ita tradit: Mistas habet astringentem acremq; facultates: cæterū, uincit acris, utpote adeo uehemens, ut carnem urat, nec non inducat escaram. Vsum hoc medicamen minus mordicat, non tamen minus desiccatur, uerum non parum astrictiōnis remittit: Itaq; melior est unde quaq; chalcitis tum adusta, tum lota, quum euadat sic minus mordax.

De Psorico: Germanice, grindtruckne.

Enarratio 76.

PSORICVM medicamentum quoddam est, quod contra scabrities, & cutis asperitates ualet, nam & scabiem mirifice sanat.

De Misy: Germanice, gel atrament.

Enarratio 77.

CONTENDUNT nonnulli quod uitriolū Romanum, misy sit, quod falsum esse, paucis indicatur: primo ex chalcitide misy sit, nō uero ex misy

T ij

*oleū uitrioli
i pest.*

*Chalcitis,
colchotar
est.*

Misy.

chalcitis, ut ex Galeno didicimus: nouimus enim nos ex uitriolo Romano chalcitim fieri, proinde Misy uitriolum Romanorum non esse certum est, quum si misy uitriolum Romanorum esset, ex eo chalcitis fieri posset, quod impossibile esse, Galenus tradit. Faciunt ad hæc, quod uitriolum Romanorum misy non sit, quia misy durum est, auri speciem præ se ferens, quod quum friatur aut eas scintillas ex se mittit, & stellarum modo splendat, quæ omnia minime in uitriolo Romano comperiuntur, proinde uitriolum Romanum non esse misy certum est: consultius autem mea sententia esset asserere, quod sori uitriolum Romanum est, quum ut chalcitis in misy transformatur, ita sori facile in chalcitim uertitur. Vtunque tamen sit, sori, chalcitis, & misy, tametsi figura, & compositione differant, quia sori crassior est materia, subtilior uero misy, media autem chalcitis: uiribus tamen & natura eadem sunt, ut ex Galeno libro nono de Facultatib. simpl. med. comprehenditur, quum dicat: In metallis ipsis, super chalcitim nascitur misy, ut ærugo super æs, Ac suspicor etiam sori longo tempore mutationem in chalcitim posse accipere. Quare mirum non est, tria hæc medica mina eiusdem genere facultatis esse, sori dico, & chalcitim, & misy: tenuitate & crassitudine inter se diuersa: crassissimum enim est inter ipsa sori, tenuissimum misy, mediam utriusque facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & scharas efficiunt: at tamen non nihil etiam astringunt: Verum, misy ad motum corporibus duris minus chalcitide mordicat, tametsi ea non minus sit calidum, id quod beneficio tenuitatis sortitur. Porro quum utraque hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quam misy, sori tamen non liquefcit, nimirum quod lapidosius sit, & uehementius compactum: sicuti rursus misy quia à congenito calore elaboratius est, ac proinde siccus chalcitide, itcirco merito quoque liquefcit ægrius: libro uero quarto, de comp. med. sim genera ita quoque de illis tradit: Misy autem & sori, chalcitidi sunt cognata: tenuius tamen misy apparet, minusque mordax & urens: crassius sori: & utrisque siccatur imbecillius, quem admodum & stimmi maiorem astringendi siccatur uim, ac sori possidet. Porro diphryges ulceribus ægre humoris uitio ad cicatricem uenientibus, aptissimum in medicamen existit, ualide namque siccatur, etsi sit mordax modice, ad hæc præter acrem tum qualitatem, tum potentiam, uim astringentiam possidet.

DE MELANTERIA.

Græce, *μυδανθηρα*, Latine, *melanteria*, metallicum atramentum: Hispanice, *aziche*: Germanice, *graw atrament*.

Enarratio. 78.

NIGERRIMA terra Melanteria est, quæ sæpe in se aliquid continet ar ^{Melanteria.}
genti, porro sulphurei coloris in Hispania frequens est, quam pro conficien-
do atramento librario scribæ usurpant, & eam Mauritanica uoce azige,
uel aziche, uocant, tamen uox hæc Arabica, azige, omne genus atramen-
ti sub se comprehendat, de qua Galenus libro nono citato, ita inquit: Val-
de quidem astringit astringentiaq; omnia propemodū tenuitate superat.

DE SORY.

Græce, ^{σούριον}: Latine, *Sory*, *Vitriolum Romanum*: Hispanice,
Caparrofa Romana, Italice, *Vitriolo Romano*, Gallice,
Vitriolo Romano: Germanice, *Schwartz atrament*.

Enarratio. 79.

SORY, ut dixi uitriolum Romanum est, de quo capite de Misy legito. ^{Sory.}

De *Diphryge*: Germanice, *osenbuch*.

Enarratio. 80.

PASSIM & frequenter *diphryges*, in ærarijs fodinis apud Germanos ^{Diphryges.}
conspicitur: quum enim æs funditur in ima fornacis parte residens pars
quædam conspicitur, quam *diphrygem* esse certi sumus. Ex Cypro uero
diphryges antiqua illa, ad nos hodie nō portatur: De qua Galenus summa-
tim libro nono de Facul. simp. medic. ita inquit: Mistam habet tum quali-
tatem, tum facultatem, habet enim in sese quiddam & mediocriter astringens,
& mediocriter acre: unde ulcerum rebellium optimum medicamen-
tum est, Eo siquidem ad putrescentia oris ulcera, siue per se siue cum melle, cum
detracta erat spuma, tum ad anginam, ubi iam per astringentia medica cō-
fistit: quod influebat, ac breuiter ad columellam præcisam, pudendiq; & a-
ni ulcera cicatrice obducenda, sum quam felicissime usus. Porro, quo pa-
cto adulterentur dictorum medicamentorum singula, non uidetur preci-
um operæ scribere, quum talia posse discere homines sceleratissimi in lu-
cro ponant.

DE ARSENICO, ID EST AVRIPIGMENTO.

Græce, ^{ἀρσενικόν}: Latine, *Arsenicum croceum*, *auripigmentum*: Hispanice,
oropigmento: Germanice, *oporment*.

T iij

DE SANDARACHA.

Græce, *σάνδαρα*: Latine, *Sandaracha fossilis*, *Arsenicum rubeum*: Hispanice, *fezes de oro*. Germanice, *Reusch geel*.

Enarratio. 81. 82.

*Arsenicum
sandaracha.*

ARSENICVM, uagum nomen est, nam quoddam coctum arsenicum est, quod auripigmentum uocamus, Aliud uero rubeum dicitur, quod sandaracham fossilem, siue Græcorum sandaracham dixerimus, appellamus, ut tandem differentiam faciamus inter sandaracham Græcorum, & eam quam Arabes gummi iuniperi nominant, ut capite de Iunipero diximus, Tertium uero arsenicum cristallinum album est, risalgalum dictum, quod naturale siue fossile dictum, in eisdem fodinis auripigmenti & sandarachæ nascitur, quanquam artificiale quoque reperitur ex auripigmento conflatum. Ceterum, Sandaracha hæc de qua agimus, eadem cum arsenico auripigmento dicto est, nisi quod illa magis cocta & à natura elaborata uideatur, ad quod arte quoque ita esse deprehendimus, quia si auripigmentum igni in catino admoueris, ita rubrum euadet, ut sandaracham esse diceres, Hanc uero Græci per infundibulum super prunas ignitas, in fumum redactam, contra pectoris uitia exhibent, ut capite de Iunipero diximus, sed instabit aliquis, Mesue, & alij practici, inter præcedentes siue procatarticas asthmatis causas hæc unam connumerant, fumorum eleuationem à sulphure, auripigmento, & alijs metallis, quo modo igitur Sandarachæ asthmaticis cõuenire Græci dicant: Nos huic dubio dupliciter respondemus: primo quod difficultas anhelitus duplex est, altera materialis, altera uero sine materia: materiali Sandaracha cõueniens est, crassas lentas & tenaces materias, subtiliando & diuidendo, & hac de causa, recentiores, ut Nicolaus, ad Græcorum imitationem ex sulphure compositionem asthmaticis conuenientem præparant: in materiali uero, metallorum fumi maxime obsunt, imò ita obesse nouimus, ut metallarum, qui in fodinis metallum excauant, inquiruntue, asthmatici fere omnes breui moriantur, ita ut apud fodinas illas Galliciæ, & Germaniæ, mulierem inuenire non sit difficile quæ sex & octo nupserit uiris.

DE ALVMINE.

Græce, *αλμυρα*: Latine, *stiptere*, *alumen*: Hispanice, *alumbre*, *ahume*: Italice, *Alume*: Germanice, *Alun*.

Enarratio. 83.

Alumen

ALVMINIS multa & uaria genera nouit Dioscorides, quorū tria tantum describit, scissile, rotundū, & liquidū, hodie uero, sex potius connu-

merantur, scilicet alumen roche, alumen plume, alumen fecis uini, alumen catini, alumen scalirole, & alumen zuccharinū: inter hæc autē hodie sex habita aluminis genera, unū tantum Dioscoridis genus describitur, quod plume dicimus, & scissile est, Alumen porro roche, quod non procul à Roma excauatur, non sic ut uidetis effoditur, lapides enim primo sunt durissimi rubri, & nonnulli ad albedinem tendentes, non adeo tamen duri, qui tanquam lapides communes: ex quibus parietes fiunt, ex uena siue fodina extrahuntur, quos postea tanquam calx in fornacibus, per duodecim uel tredecim tantum horas ardentissimo igne coquunt, nec longiori tempore ibidem permanere illos sinunt, quum ex toto comburerētur, & inepta materia ad futurum alumen euaderent, Deinde uero sequenti die quum frigidis lapides iam facti sunt, ex fornacibus extrahuntur, & in acies quasdam debito quodam ordine reponuntur, ubi per quadraginta longos dies adquantur: tanquam uiuæ calcis lapides, ubi quater uel quinquies, singulis diebus irrigantur, adeo ut intra tempus quadraginta dierum, ut diximus lapides in terram uertantur. Hanc postea terrā, siue lapides in terram uersos, magnis aeris cortinis, in aqua artifices ad ignē excoquunt, qui quum dextre terræ substantificam partem, ex qua alumen constari debet, in aquā uersam esse norūt, terram ligneis instrumentis ad hoc paratis extrahunt, de nouo aliam terram prædictæ aquæ addunt, ac sic ut primo facientes, ter & quater, terram innouant, quousque aquam in alumen uerti pronam uident, quam postea per canales quosdam fluere permittunt, & capsis ligneis excipiunt, ubi intra octo dies gelascit, & concreta efficitur, ac densatur, & alumen roche dictum resultat. Cæterū ex lapidibus rubris, alumen fortius efficitur, ex albis uero, minus forte, & magis lucidum, pro quo insidendo serico, ac optimis & pretiosissimis lanis tingendis usurpatur. Hoc uero alumen roche Græcorum esse alumen nonnulli crediderunt, sed mea sententia alumen liquidum longè alia res est. Ex alumine roche, albumine oui, ac aqua rosacea, alumen zuccharinū paratur, quo mulieres pro dealbando facie utuntur, quod Græcorum rotundum non esse certum est, quum ex alumine roche zuccharinum fieri dixi, alumen uero catinum, ex herba Alumen alcali, Græcorum uero dicta traho conficitur: ut libro quarto diximus. *zuccharis*

Porro alumen fecis ex uini fecibus continuatur, de quorum generum *num.* facultatibus, & natura, Galenus ita tradit libro nono de Facult. simp. medic. Alumen uehementissime adstringit: cæterū, quum sit crassarum partium, tenuius quodammodo est quod uocatur scissile, proximum est rotundum, & astragalotum: admodum crassum est tum liquidum, tum platites, & plinthites dictum.

DE SVLPHVRE.

Græce, ^{βείον} Latine, sulphur: Hispanice, piedra sulfre: Italice, solfo: Gallice, sulphur: Germanice, Schwefel.

Enarratio. 84.

Sulphur.

SVLPHVRE & uiuum, id est ignem non attingens, & uulgare id est igne paratum, reperitur, ex quo oleum chymistæ ad multos frigidos morbos curandos, mirificum parant, & ut tradit Galenus libro nono citato, theon, id est sulphur, omne trahendi uim possidet, estque temperamenti calidi, atque essentia tenuis, adeo ut ad multa uenentorum animalium resistat, si siccum sicuti inspergatur, aut cum salua, aut urina, aut oleo ueteri, aut melle, aut resina terebinthina illinatur: Quin & psoras, & lichenas, & lepras non raro hoc medicamento cum resina terebinthina sanauit, Extergit enim omnes id genus affectus, absque hoc ut in profundum repellat.

DE PVMICE LAPIDE.

Græce, ^{νίον} Latine, cisseris, lapis pumex: Hispanice, piedra pomex: Italice, pomice pietra: Germanice, Bimbs.

Enarratio. 85.

PVMEX leuis, exustus, ac corrosus lapis est, quem ignes ardentissimi sulphurei, ex profundissimis cauernis euomere solent, ueluti in Aethna ac Vesueo montibus fieri percipitur, hodie uero uarijs in locis lapilli non reperiuntur: quibus cerdones pro poliendis pellibus præcipue utuntur, & Plinius uaria de illis tradidit. Galenus porro nono citato libro, de pumice ita inquit: In sarcotica medicamenta inditur, & ea quæ dentes extergunt, partim ustionem non expertus, partim etiam exustus: quandoquidem alijs omnibus combustis similiter, substantia tenuioris efficitur: cæterum, ustione quiddam acquirit acrimonia, quam, rursus lotionem exuit. Videri autem poterit, & conciliare splendorem, non tantum facultate, sed etiam asperitate, ueluti si smyrin, aut testam tritam admoueas: Eundem in modum cornua deusta dentes reddunt splendidos.

De Sale: Germanice, Salz.

De Spuma salis.

De Muria: Germanice, Salzlaef.

De Flore salis.

Enarratio 86.87.88.89.

SAL & marinus & fossilis reperitur: Marinus in salinis ex aqua ma-
 ris conficitur, & familiarissimus uictui hominum est, fossilis uero siue mi-
 neralis, uarijs quoque in regionibus nascitur, qui lapis albus, densus, gra-
 uis, cristalli modo lucidus est, quem pharmacopolæ salem gemam appel-
 lant, nec enim sal gemæ, alia res à sale fossili est, quo uniuersa Turchia, ac
 magna pars Germaniæ, & Vngariæ, ueluti Calabria, utuntur. Cæterum,
 Ormusium insulam apud Persas, regi nostro Lusitanorum hodie subdi-
 tam, salis fodinis uberrimis scatere, norunt Lusitani nostri, id quod Pli-
 nius quoque scriptum reliquit, libro trigesimo primo naturalis suæ histo-
 riæ capite septimo ubi Ormusium, ut mea fert opinio Oromenum appel-
 lat: ita enim eo loco Plinius legitur: Sunt & montes natiui salis, ut in Indis
 Oromenus, in quo lapidinarum modo cæditur renascens, maiusque re-
 gum uestigal ex eo est, quàm ex auro atque margaritis, & cætera. Est præ-
 terea sal Hammoniacus, qui ex Cyrenaica regione ubi Hammonis oracu-
 lum olim erat, aduehebatur: nascitur enim ibi sub arenis, Luna illi mul-
 tum fauente, quo uero hodie caremus, & illius uice adulteratum turbinatis
 quibusdam masis exterius nigris ad nos afferunt, sed præcipue ex Germa-
 nia, Corrupte enim pharmacopolæ armoniacum salem pronunciant, quum
 Hammoniacum ob Hæmonis oraculum, unde uehitur appellari debeat.
 Falsum quoque est, quod illorum multi dicunt, ex urina camelina salem
 istum hammoniacum parari, ut ex Plinio unusquisque latius diiudicare
 poterit. Est quoque sal Alkali, de quo libro quarto capite de Traho, ab uide
 diximus. Dicitur quoque in officinis sal Indicus, qui dubio procul zuccha-
 rum candum, uel zuccharum in harundinibus concretum est, ijs adiunge-
 re est salem nitrum hodiernum, ex quo puluis bombardarum, & aqua for-
 tis argentariorum, & aurificum conficitur: qui ab antiquorum sale nitro
 abest, ut capite sequenti dicemus. Spuma salis sequitur, quæ ad ripas ma-
 ris, sæpe post tempestatem, nocte subsequente frigida, ac concreta, reperit-
 tur. At muriam non aliam esse dicam quàm aquam copiose salitam, qua
 carnes & pisces longo tempore seruantur, ut secundo libro quoque dixi.
 Florem uero salis, qui salinas frequentant, norunt. Porro de salis facultati-
 bus, ac natura, ita tradit Galenus libro undecimo de fac. simpl. medicam.
 Sal eiusdem genere facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus, uerum hoc dis-
 ferunt, quod salis è terra effossi substantia magis compacta sit, ac proinde
 in eo maior partium crassities, & astringendi potentia. Marinus itaq; affu-
 sa aqua liquefcit protinus, id quod non accidit fossili. Eiusdem speciei cum
 marino est, qui in stagnis quibusdam saluginosis nascitur: æstate uidelicet

Sal.

Hammoni-
acus sal.Sal alkali,
Sal Indi-
cus.Spuma sa-
lis.

Flos salis.

aquis exijs æstu absumptis: cuiusmodi est Tragafius, non procul à Smintio. Igitur quum qualitas falsa digerat simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam Aphronitrum in hoc differt, quod in ipso unum saporem exuperantem situidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi: haud item contrahendi, uti sal: Nam hic quicquid in corporibus humidum est, id totum absumit, & quod reliquum est substantiæ solidæ, astrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua carnes seruat, à putredineque tuer: Quippe quæ putrescunt, excrementitium humorem continent, substantiamque tum dissolutam, tum minime compactam, Quibus ergo corporibus nulla prorsum inest superflua humiditas, ceu melli optimo, & substantia solida & cõpacta est, ut lapidibus ea ut putrescant est impossibile: Quare in ijs salis non probatur usus: sed in illis tantum, in quibus suspecta est putredo.

De Nitro: Germanice, Salniter.

De Spuma nitri.

Enarratio 90. 91.

Nitrum
Græcorū. **GRAECORVM** uerum nitrum album, Ferrariæ Gaspar de Gabrielis
Gaspar de uir nobilis Patauinus, & philosophus insignis, nobis dedit, quod hodie do
Gabrielis. ctissimus Brasauola apud se referuatum habet, & omnes illuc uenientes ui
Nitri uul- dent, quod antiquis frequēs fuit, & rei medicæ utile. Cæterum nitrum hoc
gare. Græcorum à nostro hodierno sale nitro differt, quo bombardarum & sclo
Augusti- pectorum puluerem, ueluti aquam fortem argentariorum, conficiunt: nitri
nus Ric- uero spumam hætenus nunquam uidi, de quibus uos per otium legite Pli.
chus medi- lib. 31. cap. 10. Non minus quoque Augustinum Ricchum Lucensem, me
cus Lucen- dicam longe doctissimum, in ea præcipue annotatione quam sectioni se
sis. cundæ operum Galeni indidit, quæ ipse, & doctissimus iuxta ac grauissi
Trinchau- mus Trinchauius, medicus Venetus, formula octaua Venetijs excudicu
lius medi- rarunt: in qua annotatione Galeni textum ad hanc rem facientem, restituere,
cus Vene- & a mendis liberare conatur: quem postea Andreas Lacuna Secobiensis,
tus doctis- sis, uir acri ingenio præditus, & qui Galenum felicissime in epitomen red
simus. degit, ita in pristinum nitorem reddidit, dicens libro 9. de Facultat. simpl.
Andreas medic. Aphronitrum ab aphro nitri differt: nitri enim spuma medicamen
Lacuna tum exiccatorium existit, aspectu triticeæ farinæ similis, etenim alba est, nõ
medicus. ut Asiæ petræ flos cinericea: Aphronitrum uero farinæ speciem non habet,
Aphroni- neque solutum est, sed concretum & congelatum, quod quidem adeo ex
trum. tergit, ut non modo sordes expurget, sed etiam pruritum sanat: At spuma
Nitri spu- nitri eiusdem cū nitro est tum naturæ, tum facultatis, licet essentiæ tenuior
ma.

ris. Dicitur autem est paulo ante in medio aphronitri & salis, facultatem nitri consistere: Aphronitro enim sola inest uis detergendi: salis uero etiam astringendi, sed multo magis, quam detergendi. libro uero II. eiusdem uoluminis, ita quoque de litro id est nitro, inquit: Ostensum est hoc medicamen in medio salis & aphronitri uires habere: qua uersione uniuersam dirimit dubitationem, ut cuique sapienti notum euadet.

De Fece uini: Germanice, weyn heseft.

Enarratio 92.

EX fece uini combusta, aluminis quoddam genus conficitur, ut capite *Fexuini.*
de Alumine meminimus: At credendum est, per fecem uini, quoque Dioscoridem fabulosam siue terream illam partem, uasis uinarijs præsertim cuppis adhærentem, intellexisse: quam Tartarum hodie appellamus, & multi ad ciendam aluum iuribus infundunt, semiuncia pondere plus & minus.

De Calce uiua: Germanice, Kalk/oder vngelischer Kalk.

Enarratio 93.

CONFICITVR hodie calx, apud omnes fere Europæos, ex lapillo quo *Calx.*
dam fornacibus excocto, que tantisper dum aqua non irrigatur: uiua calx, siue aqua non restincta calx dicitur, ex qua sæpe lauata unguentum contra ignis combustiones, & ulcera nonnulla, pharmacopolæ paratum habent. In India uero, hodie calcem ex ostreis, & buccinorum, ac crustaceorum testis fieri certo scimus, quod Dioscorides olim quoque fieri non siluit. Cæterum, de calcis uiribus, ita tradit Gal. lib. 9. de Facul. simpl. med. Titanos, id est calx uiua quidem uehementer urit, adeo ut crustas efficiat: extincta uero protinus etiam crustam molitur & ipsa: At post diem unum & alterum minus urit, minusque inducere crustam potest: at uero temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignere ualet, tamen etiamnum calfaciat, carnemque liquefaciat, porro si lauatur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitque nuncupatum lixiuum, at ipsa absque morso desiccatur.

De Gypso: Germanice, Gybs.

Enarratio 94.

GYP SVM oui albumine exceptum, mirabiliter sanguinem undecumque *Gypsum.*
fluentem sistit, potum tamen gypsum strangulando perimit: proinde animaduertant hoc tempore homines, qui uino gypsum ut clarius reddant, ac potentius faciant, miscant. Cæterum ne Galenum prætereamus, ita de gypsi uiribus refert, lib. 9. de Facultatib. simpl. med. Gypsum quidem tum

desiccatur, tum vires habet emplasticas, quare siccis medicamentis quæ ad sanguinis eruptiones accommodantur, utiliter commiscetur, nam ipsum per sese lapidosum fit, coactum & congelatum. Ac proinde diluendum est oui tenui & candida albugine, quæ & ad ophthalmias est utilis, admisso illi tenuissimo farinæ triticæ polline, qui residet in molarum parietibus, excipere uero quod sic maceratum est, tenellis leporis pilis, aut qui perinde sint molles, expedit.

De Sarmenorum uitium cinere: Germauce, reb eschen.

Enarratio 95.

Cinis sarmenorum.

SARMENTORVM uitium cinis, ad morbi Gallici unguenta componenda usurpatur: de quo Gal. lib. 8. de Facult. simpl. medic. in uniuersali, ita tradit: Ex partibus cum terrenis, tum etiam fuliginosis (quæ & tenues sunt, & cum aqua in qua macerati prius fuerint cineres excolantur) constat, pro materiæ tamen combustæ differentia, cineris temperies uariatur: Quare haud scio, qua ratione Dioscorides, astringere cineres omnes prodiderit: quum ficulneus cinis eius modi omnis qualitatis fit expers: nimirum ipsa arbore nulla parte sui acerbam qualitatem reddere: At ex acerbis lignis confectus cinis non parum quidem astringit, memini que me eo aliquando sanguinis suppressisse eruptionem, Verum nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat, mistæ absterfioni. Est & calx cineris quædam species. Cæterum tenuioris essentiæ quàm qui ex lignis fit. Porro clota, medicamen est citra morsum desiccans, magisque si bis terue lauetur. Cæterum si marina aqua abluta sit, admodum digerit.

DE HALCYONIO.

Græce, αἰνώνιον: Latine, halcyonium, spuma maris: Hispanice, spuma della mar: Italice, alcionio: Gallice, alcyonio: Germanice, meer schwam.

Enarratio 96.

Halcyoniū.

HALCYONIUM, hodierni seplastiarij spumam maris appellant, nec immerito, quia Dioscorides ita à nonnullis appellari meminit, cuius quinque genera in flexuoso Anconitano mari isto reperiuntur: præter quæ, & sextum nouimus, globi modo rotundum, sparti colores, molle, ac spongiosum: de quibus omnibus, ita Gal. lib. 11. de Fac. simpl. med. tradit: Halcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia calidam & acrem. Est autem eorum unum densum & graue, odoris prauū, olet enim pisces

putridos, spongiæ in specie simile: Alterum uero figura longiuscula, leue, & rarum, odorem habens similem phyciis: Aliud tertium uermi simile specie existit, colore purpureo, consistentia molli, uocant id milefium: post *Milefium.* quæ quartum secundo quidem iam posito similiter & leue & rarum, uerum lanis succidis simile. Denique & quintum extrema superficie leui. Ceterum interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre. Quod sane omnium halcyoniorum est calidissimum, adeo ut pilos deurere possit. Itaque quum duo prima lichenas, alphos, psoras, leprasque adiuuent, præterea cutem splendidiorum efficiant, idem præstare non potest hoc ultimo loco positum: nec enim proinde ut illa cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, ita ut ulcera inducat, porro quod tertio ordine recensuimus, omnium tenuissimum est. Quæ uelustum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia: Quartum autem eiusdem cum hoc specie uires obtinet, uerum haud parum imbecilliores.

De Adarce.

Enarratio 97.

CONSPICITVR adarcion in multis Hispaniæ paludibus, quod sua *Adarcion.* uoce Hispani Fluminis stercus appellare solent, siue fluminis lixum, & ad multos usus seruant, circa mare porro potentius inuenitur, quod ut tradit Galenus libro undecimo de Facult. simplicium medicamentorum: Essentia sua ueluti spuma estaque salis concreta, idque circa arundines & sarragines. Est autem acerrimum simulque calidissimum pharmacum, proinde & per se inutile. Verum commisceri solet his quæ uim eius retendunt, sicque fit multo utilissimum in his affectibus, qui exalferi postulant, foris impostum: nam id intra corpus sumi impossibile est. Cætera uero apud Plinium legito, & illius defensorem Collenutium: qui (mea sententia) nugatur, quum duas ponat adarces.

De Spongijs: Germanice, Bad schwamm.

Enarratio. 98.

NOTAE sunt spongiæ, quibus præparatis, pro dilatandis & aperien- *Spongiæ.* dis fistulis, ac præclusis ulceribus, passim utimur, non minusque pro ad- mouendis fomentis, in quibus lapillus inuenitur, ut suo dicemus loco: At de spongia ita Galenus meminit in fine libri undecimi de Facultatibus simplicium medicamentorum: Spongia usta, acris est, & digerentis potentia, utebatur eâ præceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quæ manuali operâ indigent: porro ad mouebat eam partibus sanguine pro-

fluentibus etiamnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, et ipsum spongiæ corpus, ceu operculum adhæreret: At uero spongia noua, non sicut lana aut lanimentum, materia duntaxat est, quæ humores irrigandos excipiat, sed etiam manifeste desiccatur: quare uulnera glutinat, si aqua aut oxycrato, aut uino admoueatur imbuta, à qua sane, quæ antiqua est, longo spatium relinquatur.

De Corallio: Germanice, *Corallen.*

Enarratio. 99.

Corallium. ALBUM & rubrum corallium, omnes norunt, nigrum uero antiphates à Græcis dictum, superioribus diebus Ferrariæ et hic Anconæ uidimus, Astringendi autem & refrigerandi, omne coralli genus habet. Album tamen potentius: et ea de causa ubi refrigerare, ac magis cōstringere uolumus albo utimur. Cæterum Plinius capite secundo, libri trigésimi secundi, ita de Corallio tradit. Quantum apud nos, Indicis margaritis pretium est, de quibus suo loco satis diximus, tantum apud Indos in corallio, nanque ista persuasione gentium constat. Gignitur quidem & in Rubro mari, sed nigrius, Item in Persico uocatur iace, laudatissimū in Gallico sinu circa Orchadas insulas, & in Siculo circa Heliām & Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolim Campaniæ, maximeq; rubens, sed molle, & ideo uilissimum erythris forma est ei fruticis, color uiridis, baccae eius candidæ sub aqua ac molles: exemptæ confestim durantur & rubescunt, quasi corna satiuæ specie atque magnitudine. Hæc Plinius. In quibus supinus quidam error deprehenditur, quum dicat Corallium baccas quasdam rubras emittit, ueluti arbor cornus: norunt enim omnes qui corallium uiderunt, in mari tanquam fruticem, & arborem nasci, in quo nullus gignitur fructus, sed postea artifices baccas illas rubras parant, quas in coronas reductas, monilium, et torquium uice, mulieres gestant. Cæterum, corallium ului medico quotidie uenit, quod Auicenna, inter medicamenta cordialia connumerat, & ea quæ gaudium, & lætitiā causare solent.

De Lapide Phrygio.

Enarratio. 100.

*Lapis
Phrygius.*

PHRYGIO lapide isto, hodie caremus, quo Galenus sæpe uti solebat, ut tradit libro nono de Facul. simp. med. dicens: Hoc semper uitor combusto quidem ad ulcera putrida, idque ipso aut per se, aut ex aceto, aut cenomelite, aut oxycrato: Ad oculos uero ex eo permisto alijs, medicamen siccum efficio: Valide enim desiccatur, habēs quiddā astrictionis simul & mor-

dicationis. Lapis hic potissimum ad uestium tincturam usurpari solebat, ut ex Plinio colligitur, libro trigesimo septimo, capite decimo nono, quod & Dioscorides non siluit.

De Lapide Asio.

Enarratio. 101.

LAPIS hic ad nos hodie non affertur, si tamen haberi posset, has dotes Lapis Asiae
us. habet, quas Galenus describit, libro citato nono, quū dicat: Asius lapis, colore & consistentia est topho similis, friabilis, laxusque, innascitur ei quidam instar farinæ tenuissimæ, qualis in molarū parietibus adhærescit, appellant hoc medicamen petræ Asiæ florem. Est uero tenuium partium, ut sine morfu nimis fluidas carnes eliquet. At petra ipsa in qua nascitur, actionis uehementia est inferior, habet etiam & salsedinem, quandam ipse Asiæ petræ flos, ita ut inde uideatur ducere originem, quod eos ex mari in petrā residens, à sole postea exiccetur.

De Pyrite lapide, Marchasita dicto: Germanice, *Kis / oder erzstüff.*

Enarratio. 102.

PYRITES sine dubio, Arabum Marchasita est, quia quæ Græci de Pyrite dixerunt Arabes in suam linguam, sub marchasite nomine transtulerunt. Animaduertendum tamen, quod pyritarum plures sunt species, quæ omnes percussæ scintillas edunt, & ea de causa, communes quoque lapilli, quibus quotidie ignis excutitur, sub pyrite reponi merentur. Cæterum, ut Auicenna doctissime nouit, marchasita auri, argenti, æris & ferri, reperitur. Quæ uero hodie officinæ uulgarior cernitur argentea est; deinde aurea, quæ studiosis necessariæ sunt, quum ferro percussæ scintillas edunt, & sulphuratis cannulis ignem accendunt, nos uero marchasitam in emplastris resoluendū, ac excutiendū uim habentibus miscemus, & ut tradit Galenus, libro nono tam sæpe repetito, calidam possidet facultatem, eoque utimur digerenti emplastro admisto: adiicitur etiam ei & schistos: Ab hoc medicamine & pus sæpenumero, & consistentia grumosa in spatijs intermedijs musculorum, nata, per halitum sunt digesta, nisi autem dum in usum ueniunt, pollinis instar comminuantur hi omnes lapides, ut profundum corporum quibus applicantur subeant, alsimiles manent istis marinis fluuatiilibusque arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum uim possidēt. Siquidem exiccant tumentem ab aqua inter cutem carnem, si in ipsis excofactis decumbat æger; non tamen ad aliud quippiam eis utimur.

De Hæmatite, lapide sanguinario dicto: Germanice, Blütstein.

Enarratio. 103.

Lapis hæmatites sanguinarius. FREQUENS apud Hispanos & Italos lapis hic est, qui sanguinarius Romanis dicitur: nam Hispani, illum albi, uel aluiam sua lingua uocant, Itali uero ut audio absolute, lapidem nominant, de cuius uiribus ita tradit Galenus libro nono de Fac. simp. medic. Hæmatites & galactites lapides, à colorum similitudine, quos repræsentant, sic nominantur, ille siquidem sanguinis, hic in succum solutus, lacti uideretur similis: At melitites non à colore sed à sapore mellis talem nomenclaturam sortitur. Quum igitur succus omnis dulcis à temperato calore proficiscatur, astringens uero à frigore, habebit sane hæmatites lapis tantum frigiditatis, quantum & astrictio- nis: Melitites uero temperatam caliditatem, ac mediam utriusque temperiem galactites. Merito itaque ocularibus medicamentis lapis hæmatites miscetur, ac solo eo uti possis supercilijs exasperatis: siquidem cum phlegmone sint aspera reddita, ex ouo ipsum diluens, ac si maus, etiam per decoctum scængræci: sin uero citra phlegmonem, ex aqua. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinem expuentibus conducit, ulceribusque uniuersis. Porro succus, redactusque in tenuissimum pollinem, reprimit ex crescentia: ipsaque oculorum ulcera solus per se cicatrice includit attritus, cæterum aut affusus, aut inunctus.

De Schisto lapide.

Enarratio. 104.

Lapis schistos. QUVM lapis hic apud Hispanos nascitur, non difficile esset illum hodie habere & illius proprium nomen capiti indere: sed quum iam diu extra Hispaniam uoluntarij exules simus, non sic facile illius notitiã habere possumus. Doctissimus tamen Orosius, olim apud Salmanticenses condiscipulus noster, hoc supplere poterit, qui ut audio, de hac re non nihil molitur, interim tamen dum eo caremus, eius loco hæmatite uti necessario est, quia easdem fere cum illo uires possidet, ut adnotat Galenus capite proprio, de Schisto lapide.

De Gagatè: Germanice, schwarzer augstein.

Enarratio. 105.

Lapis Gagates. VVLGATISSIMVS Gagates lapis est, quem Hispani Azauche appellitant, & ex eo pauperes, & mendici, Sanctum Iacobum petentes, sanctorum quasdam imagunculas, pileis & galeris suis affixas, inde portant.

lapis est enim niger, crustaceus, leuis, qui igne facillime accenditur, & ex se odorē bituminosum expirat. Dicitur autē Gagates, à flumine sic dicto in Lycia, prope cuius ostia, lapis hic inuenitur. De quo ita tradit Galenus, lib. 9. de Fac. sim. med. Colore gagates est atro, qui ubi igni fuerit admotus, per similem bitumini odorem exhibet, confert autem ad discutiendos flatulentos tumores consistentes in genu: diurnosque & ægre curabiles: ac præterea cruenta uulnera glutinat.

De Lapide Thracio.

Enarratio 106.

THRACIUS lapis hodie ignoratur, de quo Galenus cum Nicandro

Lapis
Thracius.

ita inquit, capite superiori de gagate,

Si lapis uratur candenti Thracius igne,

Et post madefiat aqua, flagrabit totus ad idem.

Mox oleo affuso penitus restinguitur, &c.

Nullius tamen eius in medicina usus, nisi quod suffitu abigit feras.

De Magnete lapide: Germanice, Magnet.

Enarratio 107.

VEL nautis, & tonsoribus magnes lapis, notus est, quem Hispani per-

Magnes
lapis.

trām iman: Itali uero, calamintam appellare solent, qui optimus est quum ferrum facile trahit, & ut tradit Galenus, hæmatiti a similem uim obtinet. Cæterum, Fracastorius Veronensis uir doctissimus, quum rerum multarum abditas causas libello quodam inquirat, hanc unam proponit, quare magnes, polum astrum semper respiciat, quo mediante, nauæ nunc nauigant: cui respondet, id in causa esse, sub polo montes magnetis altissimos, quorum species per incredibilem distantiam usque ad maria nostra, propagata, ad perpendicularum usque ubi est magnes, consuetam attractionem facit. Vult igitur doctissimus uir hic, quod magnes in perpendicularo nauigatoria pyxidis, ad polum stellam uertatur, quia attrahitur à potentia maiori montium magnetis, ita ut similia omnia per se, se inuicem trahere dicat, sed hoc in polo arctico, quod uerum sit dicatur: in antarctico uero falsum esse quis opinabitur.

De lapide Arabico.

Enarratio 108.

QUVM de lapillis sermonem habere statueram, hinc inde omnia data opera, eos inquirere, ac proprijs oculis prius uiderem decreui, in qua inuestigatione, ecce occurrit mercator quidam Ragusinus, harum rerum cu-

Lapis Ara
bicus.

riofissimus, ac indagator maximus, qui ducetos fere uarios lapillos, apud se reconditos, & ex uarijs mundi partibus cōquisitos, pro thesauro habet, inter quos Arabicus lapis est, ensis manubrij forma, quem ille albam corniolam appellabat: albus enim lapillus hic est, intus maculis, non adeo tamen albis infectus, de quo Galenus libro nono de Facult. simpl. medic. ita tradit: Lapis est elephanto similis, desiccantis abstergentisque potentia.

De Galactite, id est lactario lapide.

De Melitite.

Enarratio 109, 110.

Lapis lactarius.
Alectorius.
Melitites.

LAPIDEM lactarium hucusq; non uidi, alectorium tamen in quo caput Herculis effigiatum erat, inter plures illos lapillos notauit: Melitites quoque lapis à paucis uisus est, de quorum natura Galenus capite de Hæmatite abunde dixit.

De Morochtho lapide.

Enarratio 111.

Morochthus lapis
pantaurus.

ETHIC quoque hodie ignoratur, pantaurum tamen lapidem in quo depicta erat charitas, inter illos lapillos uidi.

De Onyche, id est alabastrite lapide: Germanice, onychel.

Enarratio 112.

Onix Alabastrites.

ALABASTRITES notus est lapis, cuius plures species uidentur, & de eo ita tradit Plin. lib. 36. cap. 8. hunc aliqui lapidem alabastriten uocant, quem cauāt ad uasa unguentaria, quoniam optime ea incorrupta seruari dicitur: Idemq; etiam exustus emplastris conuenit & cætera, Galenus pro libro nono huic dicato negotio, ita de alabastrite tradit: combustus in medicina usum ingreditur, quidam eum bibendum dant stomachicis.

De Thyite lapide.

Enarratio 113.

Thyites lapis.

QUVM annis superioribus Venetijs apud illustrem & magnificum dominum Didacum Mendozam Hortadum, in ea republica uigilantissimum oratorem Cæsareum agerem, frater eius Prorex apud Nouum orbem, ad eum nonnullos lapillos misit, inter quos idolum quoddam erat ex thyite lapide fabricatum, quod incolæ illi pro Deo adorabāt, sunt enim gentes idolorum cultores illæ, erat enim idolum illud fere cubitalis altitudinis, colore uiridi, in cuius medio foramen profundum erat, nam laticus dinem palmarem non excedebat, de quo lapide Galenus libro nono citato, eadem quæ Dioscorides dixit, tradidit.

De Lapide Iudaico: Germanice, Judenstein.

Enarratio 114.

NULLA hodie extat officina pharmacopolia, in qua pyxicula parti- Lapis Iu-
daicus.
cularis, pro hoc seruando lapide iudaico non habeatur: tam enim omni-
bus familiaris lapis hic est, glandis magnitudine, candidus, & multis di-
scurrentibus lineis ornatus, quo pro minuendo renum calculo medici ho-
dierni utuntur, & ut tradit Galenus citato loco, colore est candido, specie
concinna, lineas habens ceu torno ductas: utuntur ad uesciæ lapides in co-
te soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes, præcipue
uero ad eos qui in renibus hærent, est efficax.

De Amiantho lapide: Germanice, Stein flachs.

Enarratio 115.

AFFERTVR hodie lapis amianthus ex Cypro Insula, scisili alumi- Lapis ami-
anthus.
ni similis, quem sæpe in ignem oleo prius inunctum iniecimus, & combu-
ri uidimus, nulla prorsus illius parte amissa, qua de causa, multi lapidem
hunc, lignum crucis, in qua Christus pependit, esse alijs inculcant, de quo
Plinium consulito, libro trigesimo sexto, capite decimo nono.

De Sapphiro lapide, Germanice, Saphir.

Enarratio 116.

SAPPHIRI lapidis, duæ species hodie habentur, & cyanei, & albi colo- Sapphirus
lapis.
ris, album autem, sapphirum aquæ appellant: Cyaneum uero, potissimū
inter gemmas reponunt, sed utrunque auro alligatum, collo mulieres ap-
pensum gestant, ueluti in digitis ex eisdem ornatos annulos. Ceterum Pli-
nius lapidem cyaneum auri punctis ornatum, sapphirum uocare uidetur,
ut apud ipsum est legere libro trigesimo septimo, capite nono. Nostri uero
temporis medici cum Arabibus, inter fragmēta cordialia sapphirum quo
que reponunt, nec sane immerito, quia Galenus libro nono de Fac. simpl.
medic. eius potum scorpionum icibus mederi tradit. Ex uena siue minera
sapphiri, mercator ille Raguseus, uas quoddam habebat, oculis gratissis-
imum quod ut Gennacius quidam Lusitanus, qui mecum bis, ut tantam
lapillorum uarietatem dignosceret, iuerat, duobus millibus ducatorum
emi poterat, affirmabat. Erat enim lapis ille, ex quo uas componebatur du-
rissimus, non nisi adamantis cuspide elaboratus, coloris uarij, quod ex
uas Caroli Magni imperatoris esse, nonnulli contendebant.

De Memphite lapide.

Enarratio 117.

HOC hodie caremus lapide, qui utinam notus esset, ut eo chirurgici ute- Lapis mē-
phitis:
rentur.

X ij

De Selenite: id est Lunari lapide.

Enarratio 118.

*Selenites,
lapis Lu-
naris.
Carbuncu-
lus lapis.*

*Lapillus
mirus.
Orfanum
lapillus.*

INTER eos lapillos, quos diligens ille Raguseus seruabat, unum rotundum, album, lucentem, in tenebris claritatē emittentem uidimus, quem ille carbūculum uerum & ex draconis capite extractum, nominabat: nam uerum carbunculum gemmam, album esse, non uero rubinū rubricantem multi discutant, ueluti Morbodeus qui de lapidibus scripsit, & ante eū plures alij. Erat enim lapillus hic mirus aspectu, magnitudine uitelli ouij gallinæ primiparæ, qui ut dixi albissimus erat, in tenebris ex se lucem emittēs, non adeo tamen ingentem, ut cataphracti homines trecenti, coram eo illuminari possint, ut rudes putant. Cæterum, quod lapillus hic, carbunculus sit, ex draconis capite extractus, non crederem, quum magis inclinēt animus, illum se lenitem esse, candidum, pellucidum, minime ponderosum, in Arabia nascentem. Erat quoq; lapillus alter albus, unguis humani magnitudine, qui ex se igneas quasdam flammās emittebat, in tenebris quoq; lucens, quem ille orfanum appellabat, & de eo Albertus Magnus mentionem fecit, quanquam alij adamantis quoddam genus esse contendebāt: ut cum que tamen sit, ipse inter præcipuas gemmas lapillum illum collocandum esse crediderim. De quibus, & pluribus alijs, à nobis uisis lapillis, libellum edere & in lucem emittere decreuimus, modo Deus nostris faueat uotis.

De Iaspide: Germanice, ein Jaspis.

Enarratio 119.

*Didacus
Mēdocius.*

*Balai gem-
ma.*

IASPIDIS plures, & uariorum colorum species communissimæ sunt, ex quarū altera pellucida, inter lapides illos, quos Dominus Didacus Mendocius Hurtadus, à fratre Prorege acceperat, speculum erat, quod nō aliud quam iaspis lapis erat, & ille quidem crassus, quē ob id generosissimus uir ille bis per medium secari iubebat, ut ex uno lapide, tria euaderent specula, non nisi clariora, ac magis pellucida, Erat enim lapis ille, si recte teneo communioris Iaspidis colore, substantia durissimus: qua de causa, lapidicida eū secare, nisi magna pecunia esset donatus, recusabat: plures enim ferras in eorum rumpi, inculcabat. Cæterum, ex Iaspide terebinthizo, ob colorem ita dicto, clauam paratam uidi, quam Raguseus ille, inter tanta lapidorum genera habebat. Porro balai gemma, cui Dioscorides Iaspidis prædictam speciem similem facit, hodie balaxum dicitur, infimum quoddam rubinorum genus. Sed quum de Iaspide loquimur, non decet hinc discedere, quin genus eius quoddam describamus, quod apud Salatiū oppidum iuxta Lusitaniam præcipue nascitur, interdum coloris cyanei, nonnunquam uero uiridis,